

BAJAI HONPOLGÁR

Várostitrténeti és Környezetvédelő lap

1998. február

IX. évfolyam 2. (88.) szám

Ára: 50 Ft

Fotó: Gyulavári József

Öröklődés - biodiverzitás - génebézet - klónozás

Az anyag élő formája eddig bizonyítottan csak a Földön található mintegy 3,5 milliárd év óta. Ez idő alatt igen gazdag variációkban jöttek létre élőlények, s e változékonyság napjainkban sem állt meg. A jövőben is mindaddig folytatódhat az új tulajdonságú egyedek megjelenése, amíg az életfeltételek fennállnak.

A sokféleség mindig bámulatba ejtette az embert, s szorgosan kereste a magyarázatokat. Igazán tudományos elmélet csak az utóbbi évszázadban körvonalazódott. A dezoxiribonukleinsavat (DNS-t) már 1896-ban felfedezte J.F. Miescher, az átöröklésben játszott szerepet O.th. Avery csak 1944-ben bizonyította be, s végül

F.H.C. Crick és J.D. Watson fejtették meg századunk közepén a molekula szerkezetét, amellyel igazában fényt derítettek az átöröklés módjára is. A DNS mint fehérjetemésztő vegyület egyetemes előfordulésú az élő sejtekben (csupán a vírusok némelyikéből hiányzik!). Az aminosav-egységekből összeáll-

ló fehérjemolekulák a felelősek minden egyes élőlény specifikus tulajdonságaiért. Az örökítő anyag jelenti a receptet, amely alapján meghatározza a keletkező utódok biológiai sajátosságait az egyesítőektől az emberig egyaránt. Az ivaros folyamatoknál a két szülői származó örökítősi anyag minden alkalommal — bizonyos új variációt alkotva — teljesen egyedi sajátosságokkal is rendelkező élőlény kialakulását eredményezik. Ez azért lehetséges, mert az egyes fajok tulajdonságait meghatározó örökítő anyag egyik fele az apai, másik fele az anyai egyedből áll össze a megtermékenyített petesejtben (zigótában). Ez a teljes genetikai érték sejt aztán sorozatos osztódás útján megokosorozódik, s az élőlény fejlettségét foktól függően egyszerűbb vagy bonyolultabb felépítésű egyedé alakul. Ez az új egyed mindig rendelkezik valamilyen új tulajdonsággal (eltérő fehérjékkel), amely az alábbi okfejtéssel magyarázható. Az élőlényekben előforduló fehérjék legtöbbször 100-200 aminosavból épül fel, sőt olykor 1000 fölötti is lehet az utóbbiak száma. Jelenleg 20-féle aminosavat ismerünk, amelyek fehérjék alkotóiként szerepelnek. Egy-egy fehérje képződésében nem feltétlenül kell mind a hász komponensek szerepelnie, de egy-egy aminosav többször is előfordulhat ugyanabban a fehérjeláncban. A már említett fehérjetermészetű DNS-1 is csupán 4-féle aminosav építi fel, de ezek mindegyike többször ismétlődve alkotja a minimálisan 10^7 molsúlyú molekulákat.

Egy kis matematikai variancia-számítással jól példázhatók a fehérjék képződési lehetőségei. Kiindulva a legkevesebb (100) aminosavat tartalmazó fehérjéből, s a 20-féle eltérő aminosavval operálva 20^{100} vagy $1,26 \times 10^{130}$ lehetőséget variációt kapunk, amely egyben a lehetséges fehérjefajtákat jelzi. Hogy mekkora ez az anyagtömeg? Földünk össztömege 10^{25} , az ismert világegyetemé 10^{78} darab hidrogénatom tömegével egyenlő!

Ebben rejlik valójában az élő anyag csodálatosan sokszínű képződési lehetősége, amelyet biológiai diverzitásnak nevezünk. E sokféleség tehát a protoplazma (élő anyag) szerveztségéből fakadó lehetőség, amely valójában még alig realizálódhatott a földtörténet során! E sokféleséget korlátozhatják a

külső körülmények, de az ember megjelenésével — mintegy pár tizezer éve — e korlátozás mindenképp folgyorsult. Növényeket, állatokat válogatott ki szilkségből, kedvtelésből, korlátozva ezzel a természetben végbemendő genetikai sokféleség bővülését!

A manipuláló ember a legkiválótabbnak tartott biológiai egyedeket sokszorosította, s ezzel mintegy igyekezett konzerválni a meglévő tulajdonságokat. Igaz, hogy a háziasítással új fajtaikat is előállított, de az azonos fajtájú növények és állatok tömegesé tételével korlátozta a természetes fajok életterét.

Hamarosan rájött arra, hogy a növények nagy részét ivartalan úton szaporítsa állandósíthatja az alapvető tulajdonságokat. Baktériumoknál, gombáknál, moszatoknál, de a száraz növényeknél is egyaránt megvalósítható lehetőség a genetikai anyag állandósítása — a klónozás.

A egyetlen sejtből vagy szövetből előállított tenyészetek, a vegetatív részek (gyökér, szár, levél) gyökeretése, hagymák, rügyek leválasztása azonos örökítődséget tartalmazó klónokat jelentenek. Így állíthatók elő sorozatban kedvelt mezőgazdasági növények — szőlő-, körte- és almafajtáink: az ivaros folyamatokkal (pl. keresztelés) előállított kedvező tulajdonságú fajokat rügyek szemzésével, hajtások átültetésével sorozatban szaporítjuk tovább változatlan genetikai állományal.

Még a növényvilágban gyakori lehetőség a klónozás létrejötte, addig az állatvilágban már ez jóval ritkább: csupán egyes gerinctelen állatoknál (csalánzókánál, féregknél, izeltállatoknál) tapasztalható a bimbózás, regenerálódás, szisztematikus jelenségeiben.

Ezért vert fel nagy port a múlt évben bejelentett hír: Ian Wilmut és munkatársai kifejtett juh testi sejtjéből kivett sejtmagot ültettek petesejtbe, s abból életképes bérányt kaptak. Az újdonság itt tehát az, hogy nem a képződő embrióból, hanem "felölt" állatból kivett testi sejt szolgáltatás az örökítő anyagot, így gyakorlatilag egy állatból szinte korlátlan számban nyerhetnek teljesen azonos genetikai állományú utódokat. (A megelőző kísérletekben ugyanis a pár tíz sejtből álló osztódó zigóta jelentette a donort, s így csupán néhány "széria" utódot nyerhettek!)

Az ember esetében az egy- és kétpetéjű ikrek esetéből ismeretes, hogy egyetlen petesejtől származó ikrek genetikai állománya lényegében azonos, s így a két ikertestvér sokszor szemre szinte megkülönböztethetetlen egymástól. Az egyidős két külön petesejtől származó utódok genetikailag ugyanolyan eltérő állományúak, mint a különböző időben született testvérek. Utóbbi esetben tehát csak az egy időben történő születés miatt nevezhetők ikreknek, nem az egyfomasság miatt!

Mit is jelentene az ember klónozása?

Egy "kiszemelt" egyén testi sejtjéből kiemelt sejtmag (egyéni tulajdonságokat teljesen meghatározó örökítő anyag) petesejtbe történő átültetésével genetikai állományukban teljesen azonos "széria utódok" létrehozása! Csupán a "kivitelezésen" múlik, hogy egy szülőanya kíván különböző időben, de teljesen azonos utódokat, vagy éppen több anya egy időben (esetleg a világ legkülönbözőbb országaiban élők is lehetnek) "rendeli meg" ugyanazt a receptet! Ha a technikai feltételek tisztázódnak, ez a lehetőség bekövetkezhet! Bizunk a józan emberi bölcsességben, hogy nem engedni szabadjárja a "biológiai pokolgépet"!

Míg egy teljesen hasonló ikerpár megszületik a ritkaság miatt, a tömeges "széria-ikrek" látványa a normálisan gondolkodók számára inkább szentelven szánalmat ébresztene. (Mennyi nő esne fokozott bűkömorságba, hisz akkor már nemcsak az esetlegesen azonos kosztum, hanem az öltözéket viselőik genetikai, azaz testi-lelki azonossága is bosszantaná!)

Véleményem szerint semmi szilkség egy "klónozás sugallta újabb fajmólt" (Vajon elképzelhető, hogy a következő évezredben megszűnne a kalandorság ...?)

Bizva abban, hogy a genetikai manipulációk / génsebészet a jövőben is az embert szolgálják: egyedi esetekben káros anatómiai és élettani tulajdonságokat okozó gének kicserélésével csak javítják — s az egyformaságot okozó genetikai állomány beszűkítése helyett — továbbra is megőrzik az embernél oly látványosan érvényesülő biológiai sokféleséget!

Dr. Laki Ferenc

Az 1997-ben kitüntetett bajai honpolgárok listája

Baja Városért kitüntetett címet kapta:

Bárdos Ferenc nyugalmazott pedagógus

dr. Kincses Ferenc nyugalmazott tanácselnök

dr. Mohai Antal nyugalmazott főorvos

Baja Város Községkormányzatáért kitüntetett díjat kapta:

dr. Gál Zoltán nyugalmazott újságíró

dr. Hetényi Lajos lelkész

Baja Város Oktatásáért kitüntetett díjat kapta:

Kovács Lászlóné középiskolai tanár

Szeghő László és Szeghő Lászlóné nyugalmazott pedagógus

Baja Város Kultúrájáért kitüntetett díjat kapta:

Albert Sándorné nyugalmazott pedagógus

Rekertyé Sándor, a Fyra Blackflöte Együttes vezetője

Baja Város Egészségügyéért kitüntetett díjat kapta:

dr. Kellner Róbert nyugalmazott oszt. vez. főorvos

dr. Kóhámi Imre nyugalmazott oszt. vez. főorvos

Baja Város Sportjáért kitüntetett díjat kapta

Gyűrű László judo mestere

Tax Imre nyugalmazott sportosztályvezető

Baja Város Fejlesztéséért kitüntetett díjat kapta:

dr. Fenyvesi Béla OVF főigazgató-helyettes

Kamarás János nyugalmazott miniszteri ükés tisztviselő

A képviselő-testület 1997-ben nem adományozott Díszpolgár kitüntetést.

Jelky András

(5., befejező rész)

Az előzőekben már történt említés a végrendeletekről. Bár ezekben sok a hivatásos szabvány szöveg, vannak minket is érdeklő adatok. A terjedő hivatalos nyelv miatt most eltekintünk ezek szó szerinti közlésétől, és csak a lényegre szorítkozunk.

Az első végrendelettről már esett szó. Ezt 1766. július 17-én még Batáviában készítette "nemes Jan Andries Jelleke", a nyugat-déli polgárorség hadnagya és felesége, az "erősen terhes" Elisabeth Sequin. Kölcselesen egymást teszik meg örökösnek, azzal, hogy a túlélő köteles az elhalt tisztességgel eltemetni, és gondoskodni a két élő gyermekről, a négyéves Henrietta Margaretháról és a másfél éves Mária Magdolnáról. Két rabszolgájukat is felszabadítja, de a nő köteles a lányok nagykorúságig vagy férjhezmenetelig szolgálatukban maradni.

Ő nyilván a dajkájuk lehetett.

A második végrendelettről már Budán közölte nekem sokkal halála előtt, 1783. október 31-én. Németül írott végakaratban is Joannes Andreas Jelleke néven szerepel, s arról intézkedik bevezetőül, hogy testét a katolikus vallás szertartása szerint a Szent Anna plébánia templom kriptájába harangszó zengése mellett helyezze el. Néhány kisebb (10-10 forintos) adományt rendel a kórháznak, a szegények házáknak, a dajkáknak, "ha megövi a fiacskámhoz való hűségét". Aztán a Baján lakó mostohaanyjának, Cordula Jellekinek 150 forintot, Herczog András bajai házassagtervező, nővére fiának 50 forintot hagyományoz. Második felesége, leánykori nevén ZIESER Éva az általános örököse a "császári örökös tartományokban" található minden vagyonának mindaddig, míg megmarad özvegyi állapotában, ha újra férjhez megy, vagyonából azonnal hasították ki 3000 forint fiat, Jelleke János András számára. Ha a fia kiskorúságának idején halna meg, ez az összeg szálljon vissza az asszonyra. Hollandiában és Batáviában lévő vagyonának általános örökösété teszi Batáviában férjével lévő két édes lányát, Jelleke Margaretha Henriettát és Mária Magdalénát egyenlő részben. A végrendelet végrehajtójának Vehner cs. kir. lottóigazgatót teszi meg. Az eredeti végrendeleten — melyet sajnos nem sikerült megtalálnunk

— jól olvasható a "J.A. Jelleke" saját kezű aláírás. A végrendelet bizonyoság arra, hogy tekintélyes vagyonnal rendelkezett. Jelky fia, János 1804-ben még élt, de hogy később mi lett vele, nem tudjuk. Több adatunk van a Batáviában maradt lányokról. Henrietta 1762-ben született. 1776 októberében még sem 5, sem hűga nincs férjhez, hisz apjuk a szomszédok gondjaira bízza őket. 1780-ban viszont már végrendeletet készít férjével együtt: nemes Casper Joseph Celestin polgár és Margaretha Henrietta Jelleke asszony kölcselesen egymást teszik meg általános örökösökké, de ha az asszony gyermek nélkül halna meg, akkor a törvényes rész "az ő atyjának, nemes Jan Andries Jellekének, e város és környéke volt Heemraadjának — aki e környékre visszatérőben van" öt illet. Tehát akkor még Jelky visszatérésére számítanak. Margaretha megözvegyült, s 1787. február 26-án házasságot kötött Camraad Los fősebészrel. Egy év múlva végrendeletet készített. Laknak a Jonkergracht nyugati oldalán, az úgynevezett Nagy Roca malacsnak, e városban belül. Szokás szerint egymást teszik meg örökösnek, de ha törvényes utód nélkül hunyának el, az örökösök hűgy a törvényes részt nagyapjának, Gabriel Sequin úrnak, aki Angliában Cantelbergben lakik — biztosítja. A férjnek nincsenek életben lévő szülei. Bár a bevezető rész szerint a végrendeletzők egészségesek, alig egy hónap múlva Henrietta utód nélkül, kb. 26 évesen elhunyt.

Maria Magdaléne Jelleke "fiatal lány" 1780-ban kötött házasságot a danzigai származású, tehát lengyel Marin Wijzsjinskijjével. Akkor kb. 15-16 éves. 1791-ben készítették el végrendeletüket. A férj a polgárorség lovassági adjutánsa, arany és ezüstérmék tulajdonosa. Érvénytelennek tekintik az 1788-ban készített — elöltünk ismeretlen — végrendeletüket. Kölcselesen egymást teszik meg örökösnek, ha utód nélkül halnának el, a férfi Königsbergben élő özvegyét teszi meg örökösévé. Az asszonynak élő mellei nincsenek. A férfi 1802-ben meghalt. Alig egy év múlva a Házasságkötési Ügyek Megbizott úrai engedélyezték, hogy az amsterdami származású özvegy Simon Dirks polgár, tagja e város Hajós Urainak

Kollégiumának, házasságra lépjen Maria Magdalena Jellekével, Martin Wijszjinskijnek, a Polgárörseg nyugalmazott címzetes örmagjának özvegyével. Házasságkötés előtt szerződést kötnek, melyben felsorolják azt a vagyont, amit a házassághoz hoznak, s ami továbbra is saját tulajdonuk marad. Hosszú, részletes lista készült mindkét fél vagyónáról. A férfinek bútorzata, festményei, háztartási eszközöi, egy háza és 31 rabszolgája volt, összesen 12345 Rds. értékben. Az asszony nagyobb vagyonnal rendelkezett, amiben arany- és ezüstékszerek, gyűrűk, bútorok, lovak, kocskák és rabszolgák tartoztak. Mivel sok a félkész ékszer, a szerződés az ezüstműves rabszolgára, sőt leendő ezüstműves is, nyilvánvaló, hogy ezüstműves műhellyel rendelkezett. Van még hét telek is. A teljes érték majd 41 ezer Rds. A vagyon egy részét bizonyára első férjével örökölhette, mert ebből levonandó Willem Coenraad Wijszjinskij tőkéves része, aki első házasságából származik.

Két év múlva készítették el végrendeletüket. Házastársak, de nem vagyonközösségben éltek, mondja az írás. A Hölgy beteg, de értelme teljes. A férj több rabszolgát felszabadít, a református egyháznak adományoz bizonyos összeget, és közösen Elisabeth Sequin asszonynak, aki különféle házastársa Pieter Daniel Boudeweins-nak. Az asszony is felszabadít négy rabszolgát, 100 Rds-t adományoz a református egyháznak. Halomöltöztetőnek és holtteste megmosójának a már említett Sequin asszonyt és Maria Adriána Lentzen — egy könyvelő özvegyét — jelöli ki, és hátrahagyott ruháit adományozza, de ebbe ruhaanyag és ékszer nem számíthat be. Férje mellett örököse első házasságából származó most 15 éves fia, aki ha kiköriként halna meg, része a férjére száll. Az említett két asszonynak halálukig életjáradékot biztosít. 1807-ben annyiban változtat végrendeletén, hogy semmisenek nyilvánítja a Lentzen asszonyra vonatkozó részt, és helyére Jacoba Jelleke asszonyt — aki felesége Frans Michael Kelicin kereskedősegédnek — állítja, és házának egyikét, mely a Nagy Folyó mellett áll, élete végéig lakásul átengedi.

A kérdés most az, hogy ki lehetett Elisabeth Sequin. Neve azonban Magdalena anyjával, csakohogy az már rég halott. Esetleg ugyanúgy nagynénje, mint az itt emlegetett Jakoba?

1828-ban a már ismét özvegy Magdalena visszavonja első végrendeletét, és újat készít. Felszabadítja, majd 80 rabszolgáját, s általános örökösévé, "mivel leszármazottai nincsenek, a most 19 éves keresztánnyát, Magdalena Bregetta Smitet teszi meg, azzal a kikötéssel, hogy a Boedjong Gede földbirtokot az örökös életében eladni nem szabad, és gyermekeire szálljon át, valamint a Végrendeletző Hölgy ott fekvő családi sírját jó karban tartsák, s hátrahagyott ruháit nem szabad eladni. 1830-ban kiegészíti azzal, hogy a hagyaték gondozóját kinevezi A. Groenewald urat, aki az örökösödést felelősen végli.

1831. december 24-én Magdalena ötöd nélkül meghalt. Fia úgy látszik már korábban meghalhatott. Talán ez volt az a

birtok, melyet Jelky szerzett meg, s ami miatt tisztásgérel is lemondott. Jacoba Jelleke 1775-ben 3 éves, mikor Jelky örökbefogadta. 1787-ben feleségül ment a Coburgból származó Christoph Fridrich Beijmerthez, aki a Werf hajón kovácssegéd. 1799-ben mint özvegy újra férjhez ment, azáltal Frans Michael Kilian kereskedősegédhez (Magdalena végrendeletében nyilván elírás a Kelicin név). Jacoba 1814-ben özvegyült meg, végrendeletében ott hiányban édesanyját teszi meg örököséül. Jakoba 1820. július 8-án hunyt el. Ime a világliró bajai szabólegény okmányokkal igazolható története.

Solymos Éde

Zsellerné Solymos Márta grafikus emlékkiállításáról

*Mélyen tisztelt Közönség!
Hölgyeim és Uraim!*

Egy emlékkiállítást szeretnék megnyitni, amelynek nincsenek tematikus előzményei. Solymos Mártának az 1970-es évek elején — kezdő grafikusként — volt egy közös kiállítása, aminek részleteit nem ismerem. Ezt követően nem szerepelt a nyilvánosság előtt, így nem tudhatunk alkotói korszakairól, nem eshet szó progressziókról és krízishelyzetekről. Ebből fakadóan nem születtek elemző kritikák sem, és végül is nem alakult ki, nem alakulhatott ki művészi egzisztenciája.

Egy élettanilag megoldhatatlan sorkonfliktus legvégső stációjában azonban, a szenvedés éppen elviselhető végpontjain mégis magasán művészi önelenzést végzett. Ez a tragikusán szép és érdekes vivisekció ránk hagyott egy kollekciót. Bátoran nevezhetem ezt a kollekciót életműnek. Nemcsak azért, mert az elhunyt életnek már nem lehet folytatása, és sokkal inkább azért, mert mindaddig, amíg élünk, nem tudhatjuk, hogy léteik meddig ér, így dolgaink soha nem lehetnek befejezettek.

Hacsak egyetlen gondolattal, egyetlen formával mások számára is felmérhető-

vé tudjuk tenni önmagunkat, csak akkor lehetnek hitelesek örömeink és szenvedéseink.

Zsellerné Solymos Márta grafikus itt látható munkái övvallomások. Pergő lapok. Virágok, finom szobrocskák, madonnák, miniatűrök, kispasztikák vagy éppen egy művészi anatómiai atlasz lapjai.

Ne tekintés egy különös helyzet elkerülhetetlen következményének, ha ebben az emlékezésben, ebben a méltóságban nem tudok elkertülni racionális vagy éppen naturalisztikus felhangokat.

Már a meghívó sem takargat, hiszen kerék-perec kimondja, hogy az emlékkiállítás címe 1997: A rák ellen.

Én magam az alkotóval csak mint beteggel találkoztam. A kollekció — ezt a pszichológusilag és esztétikailag egyaránt különös dokumentum sorozatot — a megasztelő felkérés után ismeretm csak meg. Ezért sem tudom elválasztani az alkotások epikrízis tartalmát és művészi értékeit.

A rajzok kivétel nélkül 1997-ben készültek. Szinte egyszerre, helyesebben alig egymás után, rohanással, zaklatott sodródásban úgy, ahogy a félkész-

len sejtostódás tempója a júliusi végleges bűsű felé hajtotta az alkotót.

Ezért ne csodálkozzunk azon, hogy látványlag minden egyforma. És ez nem csak a széles paszpartúra egyvonalúsága, hanem a generálás alapmétről rajzlapok sorba rakott rendje is.

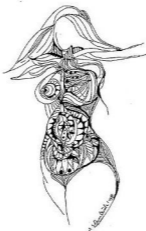
És mégsem egyforma itt semmi! Oh! Dehogy is az! Lépjünk közelebb! Keressük és fedezzük fel a vonalak értelmét!

Mindentűt Nők, helyesebben a Nő. A nagyon szépen megrajzolt nő. Mindegy, hogy ideális vagy valóságos, mindegy, hogy tükörkép vagy álom. Csupa klasszikus és modern morfológia. Természetes és duzzadó erotikus azzal együtt, hogy a kihívásokat, a mindent elterelő ösztönösséget hajlékony és gracilis levelek, virágok és miniatűr csokrok takarnak. A haj lebbenése, kócos rendetlensége vagy sima nyugalma keretezi az arcokat. Végül is azt az egyetlen arcot, amelynek mimikáját nem ismerhetjük. A fájdalom és a szenvedés mimikája ugyanis takargatni való. Az erősek igyekezete ez. Csak a végső katarzis idején tilt árulkodó formát, amikor már önmagára vicsoffit, mint egy klasszikus kínai sárkány rém-képe.

Nézzük csak, hogy milyen hangszínyt kap a csipő, de legfőképpen a mell! Ez a magától értestendő női vonzerő, nemzedékek tápláló forrása, örömtők és gyönyörök éltető dombja. Kihívó, alig takarható, de mégis az utolsó pillanatig el tudja rejteni szépségét és gyilkos titkait.

Nézzük a rajzokat! Miképpen vállal a biztonságos épség asszimetriksá, a felfedezett baj miképpen rágja szét a harmóniát? Az épet, a szépet jelző vonalrendek és virágok miként sorvadnak hegekkel, rendellenes kontúrokká, pontmíngyekké?

Az elemzés tovább folytatódik. Okos, de szörnyű diagnosztikai igazságok milyen elképzeléseket indukálnak a szenvedőben? Mi van a mellkasban, a hasban, hogyan burjánzanak a nyirokcsomók? Mi van, mi lehet a csontfájdalmak mögött? Aztán a szenvedő szép alak szembefordul. A hát és combizomok kontúrjai fal felé bújnak. Helyüket a másik oldal, a bonyolult zsigerek szummációja veszi át. Tűskés gerincoszlop és csontok, rendetlen belek, oda nem való folyadékok grafikai kavalkádot, de

végtelen és bonyolult bizonytalanságot is regisztrálnak. Látomások ezek. És valószínűleg tékletelek.

A rajzfolyam felépítésének inkább automatizmusai vannak, mint tudatos rendjük. Az alkotás idejének kényszerű rövidebb segítette is, meg gúzsa is kötötte az alkotót. Az azonban mindenképpen kiolvasható, hogy ez az esztétikai oknyomozás miként jutott el az önarckép elrejtéséhez virágok és levelek mögé. Hogyan hullámzott a mély és őszinte kétségbeesés, a felszínesebb belefordulás áramlataiba, míg végül is az óriássemű gyermekek átkarolásával egy biztonságos fedezékbe vonult.

Zsellemé Solymos Márta 1997. július 19-én halt meg. Orvosilag is különös eset, helyesebben különös karakter volt. Nem szívesen vallott önmagáról. Onírónia, helyenként cinikus fatalizmus jellemezte. Hite és bizakodása az utolsó pillanatig erős forrása volt életérének. Bevallom, hogy betegségének története még a maganfajta konzervatív alkotót is elbizonytalanította. Racionális és számítható lehetőségeit túlélte, és azt bizonyította, hogy a tudományos igazságok nem feltétlenül követik tanulmányozásuk számítható rendjét. Az egyes ember lelki hovatartozása és szuverenitása ugyanúgy lehet citosztikus hatású farmakon, mint a törzskönyvezett gyógyszerek. Az külön szerencse, ha valaki — jelen esetben Solymos Márta — szenvedésén és tragédiáján túlemlkedve, ránk hagyta legbensőbb győtreimeinek szépséges rajzeit.

Szegeden a Tömörköny Művészeti Szakközépiskolában végzett 1971-ben. Grafikai tevékenysége mellett szövegtervekkel, a szövés-fonás játékaival szórakozott. Nem akarom a képességeket, a tehetséget és az alkotás genetikai hátterét és a környezeti hatásokat elemezni, mesterkéltné lenne.

Emlékét — rajzain keresztül is őrizzük meg. A megjelent Tisztelt Közönség meséjén Róla a bajaiaknak. Mesélje el azt például, hogy nagy fia édesanyja halála után — természetesen a szó legnemesebb értelmében — olopta anyjának egyik rajzát. Tetoválásra alkalmas másolatot készített róla, és karjára ragasztotta. Emléklül és emlékezettül.

Nézzük meg most együtt a rajzokat! A kiállítás megnyitón.

Egy jelentős sportkarrier emlékezete

(Találkozás Mihályfi Jánossal)

1961-ben friss bajaiaként apósommal üldögéltem a régi Sugó-híd szigeti lábánál. Haláloszónakban nyugrapontyot, süllőt vagy — jobb híján — keszeget várva... Az októberi nap a hajdani Béke Szálló mögül indult napi útjár, és ebben a szép reggeli órában meleg és fényes sugári a hídak ütköztek. A kopott betontömög hosszú árnyékot vetett a vízre. Ebben az árnyékban üldögélünk mi is.

Egész nap alacsonyán járt már a nagy tífzolyó, ha maradtunk volna is, akkor sem ér becsülnket napsugár. De nem maradhattunk sokáig, csak egy hajnali-reggeli szerezésre lett volna időnk.

Már hazafelé készülődtünk, amikor a hídkorlát árnyékoszlopaira valami nagy szíliett támaszkodott. Kicsit elsötétült a reggeli ég. A hídon — pontosan felettünk — valaki megállt. Készült, érdeklődött, aztán továbbment. A hatalmas alak árnyékeje csaknem a halászbáráig ért, és az árnyékoló szomorúfűzetek is betakarta. Alig ismertem a várost, és lakóiról sem tudtam sokat. De Mihályfi Jánosról — ő volt ugyanis a nagy árnyékvető — már sok mindent tudtam. Az ötvenes évek iskolái és sportközélete, de legfőképpen a sportsajtó bővelkedett a sokszoros csúscsúst, a válogatott súlylökő eredményeivel.

Akkor, amikor ott a Sugó-parti reggelen találkoztunk, még nem tudtam, hogy már emlékoszlopként bandukolt a hídon, és így azt sem tudtam, hogy éppen ebben az évben gurította el végleg a súlygolyót. Könyvű kísázmítáni, hogy hány esztendő telt el azóta. Nem sok közös dolgunk volt. Legfőképpen annyi, hogy Ő bajai maradt, én meg bajai lettem. Lényegesebb "tetteinkről" — a kívárosi közélet szabályai szerint — mindig tudtunk valamit. Mihályfi János nem hízott el, könnyed és elegáns óriás maradt. Mindig észnél volt, és egy képzeletbeli súlygolyóval rendszeresen hajgált. Nem dühösen, csak merőszon.

Emlékeim között kutatgatva az 1950-es évek "Népsport"-jait nézegettem. Bajai hagyományörzéstől indítva is — nagy örömmre — felfedeztem egy karikatúrát. Nemzedékem értő és sportkedvelő tagjai jól emlékezhetnek még Szepes Bélára, aki 1928-ban az amatőr olimpiai

pián 65,26 m-es dobással ezüstérmert nyert gerelyvetésben. Erős keze ezután finoman és művésziien forgatta a rajzruzzát, és évtizedeken át meghatározó egyénisége maradt a sportkarikatúrának. Mihályfi Jánosról is rajzolt egyet.

Többek között ez az asszociáció is lényesített arra, hogy felkeressem a Modellt. A látogatás előtt illendően rendbe hoztam ismereteimet — mivel említtetem már, hogy Hősünk bocsúszása 1961-ben volt — átfutottam az 1960-as Rómaji Olympia előkészületeit és a súlylökő verseny részleteit. Mindezek alapján, ide is leírom, hogy a versenyt Nieder William (USA) nyerte, legyőzve Parry O'Brien-t (USA), aki megelőzőben Melbourneben olimpiai bajnok volt, és meghatározó egyénisége maradt a súlylökés forradalmának. Csak azért írom ide a 14. helyen végzett Nagy Zsigmond eredményét — 16,67 m — mert ennek némi érdekessége van. Mindjárt például az, hogy a fenti döntő előjátékaként 16,81 m és 17,65 m közötti eredményekkel tizenöt kvalifikálták magukat a végközéletemre. Természetesen Nagy Zsigmond is közöttük volt. Kívánczik a kérdés, hogy az egész Mihályfi János történetnek mi köze Nagy Zsigmondéhoz? Egyszerűen az, hogy Mihályfi János hiányzott az olimpiáról.

Pedig talán nem volt rosszabb Nagy Zsigmondnál. A "hiányzásnak" kizárólagosan politikai okai voltak, hiszen Mihályfi 1957-től nem utazhatott külföldre.

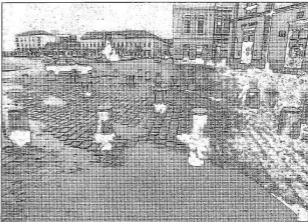
Bár a találkozásunk során igyekeztünk politikamentesen emlékezni, Mihályfi János sorskonfliktusában mégsem kerülhetők el bizonyos politikai konzekvenciák.

Röviden és tömören: 1957-ben — államvizsgái közben — kirgáták a TP-ről. Az indoklás annyira közhely volt, hogy le sem írom. Rajta kívül még sokaknak szólt, valódi hőst és alkalmi karrieristát egyaránt diszkriminált.

Egy zászlóvivést — mint vádpontot — mégis megemlítenék. Ez egy forradalmi demonstráción történt, úgy előrenyújtott kézzel, vízszintesen tartva a nehéz zászlódat. Ezt biztosan Mihályfi csinálta. Azért, mert erős volt, és meg tudta csinálni. Akkor csak Ő...)

Szóval a Szepes karikatúra indítatására meg mindenféle emlékek és a nagy kíváncsiságtól hajtvá felkerestem Mihályfi Jánost.

Mit sem változott. Erős várbán, romantikus bőségben, jó borokkal várt. Hamar megpengettük az emlékezés hőraját. Sportról, a sportolásról, a "nagy idők"

Fotó: Gyulavári József

eseményeiről beszélgettünk... Az emlékezés gyönyörűségébe belepota magát elmost ifjúságunk biztonsága, a múltó idő furcsa patináját pedig a nemzedéki azonososság retusálta. Időben és tényekben egyaránt.

1950-ben a "nagy Pigele" adta kezébe a súlygolyót. A jóhiszemű tanár joggal remélhette, hogy a 190 cm magas, 80 kg-os teenager valamit kezd majd a 4 kg-os vasgolyóval. Kezdett is. Egy felmérés serdülő versenyen indult, és 12 m-es dobással győzött. Aztán Dila Dénes lehetett büszke tomatántra, hiszen a Tanítvány — már felöltött golyóval — 1951-ben 11,80 méterrel megyei bajnokságot nyert.

1952-ben a bajai Dózsa színében és Szatmári János edzősége alatt — elérte az I. osztályú szintet jelentő 13,80 m-t.

1953-ban, egy hónappal az érettség előtt meghívást kapott a Tatai Hézfőbörbe. Az iskola, a szálló ház és ömaga is attól félt, hogy nem tudja az együttes nagy feladatokat megoldani — uram bocs! — megbukik az érettségien.

Kádár Gyula volt akkor a Bajnok Krúdy patinájú gimnáziumunk igazgatója. Osztozott a kétségeken, és óvta tanítványát az edzőtábor veszedelmeitől. Mindaddig óvta, amíg a korszak nagybatalimú sportolárgarbjája — Hegyi Gyula — fel nem hívta telefonon. Röviden és tömören a direktor tudomására hozta, hogy "....miután igazgatót még csak találhatunk, de másik súlylökőt pillanatnyilag nem."

Az egyébként sima érettségi előtt végli is — jól sikerült edzőtáborozás során — országos ifjúsági rekordot dobott. Még ugyanez — egy bajai tornánépéslyen — repült kezéből először 15 méter fölé a súlygolyó. Hogy némi összehasonlításként legyen, emondandám, hogy az 1950-ben a Brüsszelben rendezett Európa Bajnokságon az izlandi Huseby Gunnar 16,74 méterrel győzött, a második, illetve a harmadik helyen végzett olasz és szovjet versenyző csak centiméterekkel dobta túl a 15 métert.

Mihályfi János ez idő tájt még mindig és elsősorban csak diákyerek volt. Mint említettem már simán leérettségizett, és szokás szerint — dícsőiségre vagy vesztésre — a fővárosba került. A Budapesti Dózsa igazolta le. Koltai Jenő tanácsára 1953 nyarán sikeresen felvételizett a Testnevelési Főiskolára, és annak színében versenyzett.

Kiváló eredményei egymást követték. (Ebből az időből színezik egyébként a

már hivatkozott Szepes karikatúra is.) 1954-ben Mihályfi "jóvoltából" megdől a 18 éves magyar súlylökő rekord. Darányi bősáztája szakállas státuszú volt. Az eredmény 15,82 m, és Svédországban születik a nemzetek közötti viadalon.

Az 1954. évi berni Európa Bajnokság nem sikerült. 15,18 m-rel csak tizenegyedik. A versenyt a cseh Skobla nyeri. Mihályfi edzés és versenyeredményei alapján pedig dobogó közlébe jóslótlak.

Két okot hoz fel (nagy nehezen) indiszponáltsága magyarázataként. Mindenken előtt a rossz bemelegítést — ennek során egyébként 16 méter felett dobált —, másrészt egy az szerencsétlenül időzített rokon találkozást, amelynek érzelmi terheit maga is alulértékelt.

Beszélgésünk leglelkesebb percei az 1955-ös évhez kötődtek. Ebben az esztendőben öt alkalommal javított magyar rekordot. Legjobb eredményét ugyancsak egy svéd-magyar találkozóan érte el, 16,62 m-t dobott.

A varsói Világifjúsági Találkozóan negyedik helyezést ért el.

1956-ban prózai okokból maradt távol az olimpiáról. A létszámig demokratikus választású szisztéma ugyanis csak azoknak kínálta kiutazási lehetőséget, akikről döntőb jutás volt várható. Ezt a szigorú szelektiót elsősorban az óriási távolság és az ezzel együtt járó magas utazási költségek indokolták. Az olimpián egyébként az a svéd Uddebom lett a hatodik, akit Mihályfi az olimpiát megelőző évben Magyarországban egy nemzetközi viadalon legyőzött. (A szerencse és a súlygolyó akkortájt is forgandó lehetett.)

A főiskoláról való eltávolítása után 1958 júliusában kapott csak diplomát. Válogatott kerettag maradt, de — mint jeleztem már — nem utazhatott külföldre. Sportszerűlések korekciós nyűgű között 16,50 m körül "dobált" Varjú Vilmos és Nagy Zsigmond társaságában. Mi több, az 1960-as olimpiát követően — ahogy Ő mondta — még egyszer "feljajta a pófaját", és 17 méter fölé dobott. 1961-ben 17,58-cal zárta az évet és pályafutását.

Az emlékezés enyészett is. Utólag ugyanis pontosan tudjuk, hogy mi történt, és mi lett az események eredménye. De az összegezésben összeroppanthatnak a múlt aktuális pillanatát, az akkori boldogságok és az akkori remények. Az idő kegyetlen kritikus. Mérhét műléssával indokolja igazságait, ugyanez

reménytelen életszakaszok igyekezését próbálják kitörölni egy életút lapjairól. Na, mindegy! 1958. szeptember elejétől új élete kezdődött. Egy aktív sportolóként is egzisztáló testnevelő szakorvos élete. Színvonalas bőségtelenség az atlétikától, majd sok kosárlabdá. Játékosként és edzőként egyaránt. Mindezekről nem beszélnek most, annak ellenére, hogy az életút és a sportolói teljesítmény nagyszerű fejezetei.

Inkább vissza-visszakanyarodnék az atlétikához. Soha nem tudtam például, hogy kiváló dekaltonista volt, meg arról sem hallottam, hogy például a helyből ugrásokban az egykori kiváló diszkoszvetővel, Széchenyi Józseffel vetélkedtek különösen komoly játékokban.

Az 1900-ban, az 1904-ben és az 1908-ban rendezett olimpiákon egy Ewry Ray nevű amerikai gumiber sorozatban megnyerte a helyből ugrások versenyét. Eredményeit nézve és összevetve azokat a Mihályfi-Széchenyi párvialadok győztes adataival, csak annyit jegyeznek meg, hogy Ewry nem volt tehetségtelen ember. Kár, hogy ezeket a versenyzőimokat az I. világháború után már törölték az atlétikai versenyek műsorából. Nem tudhatunk így objektíven összehasonlítani, és győzni sem tudunk. Már mint ők, a játékos dobókolluszok.

Mihályfi János rezignált büszkeséggel beszél a sportban viselt dolgairól. Racionális ember. Emlekei tiszták és igazságosak, bár sokszor úgy érzem, hogy sokkal nem tud mit kezdeni. Sok mindenre nem talál magyarázatot — vagy érthető bölcsességből — nem is keres. Ha az tenné, megtagadná önmagát. Megtagadná végtelen zuverenitását és röghöz kötött lokalpatriotizmusát.

Érdekes volt, amikor győzelmi tróféit, érmeit megnutatta. Más már féltékenynek is rózsafa szekrényt csináltatna, felkészítve az örökkévalóságra. A nagy dobozban egymásra rakott aranyok, ezüstök és bronzok — mezeletlenül vagy díszes tokban — békésen és kissé porosan pilhenek egy válogatott meg takarásban. Emlélt szép világ és sok nagyszerű teljesítmény emlékei. Nekünk is azok. Emlékezzünk rájuk, és őrizzük meg őket!

"Tudod, a helyzet az jó, de nem reménytelen..."

A mai rohanó világ divatzenéi mellett akad még Magyarországon pár olyan zenész, aki igazán élvezhető, tiszta zenét kínál a hallgatóknak.

Szerencsére elég sokan vannak, akik fogékonyak ezekre a művészi alkotásokra. A könnyűzene egyik ilyen régi-t új szereplője **Tolcsvay László** (zeneszerző, zenész, énekes). Régi, mert jelen volt a '70-es évek zenei világában is. Új, mert a tőle megszokott lendületet és jókedvet, néha melankóliát tartalmazó dalait újázzsületve megálthatjuk a novemberben megjelent *Fehér zaj* című szólóalbumán. A pártlan erővel és hittel énekel dalok nem csak az idősebbik korosztálynak szólnak, hanem a mai fiataloknak is, hisz' nem veszítették el aktualitásukat. A régi, ismerős slágerek mellett három új dal is helyet kapott a kiadványon. Ezek közül a legkiemelkedőbb a címadó. Szövegírója Müller Péter Szíamí, akinek neve ismerős lehet már Tolcsvay Lászlóval kapcsolatban két közös műsoraik (*Mária evangéliuma*, *Isten pénze*) és '94-ben megjelent *Kapcsoló* című lemezik révén. A mai világ keasér valóságát sikerült a két szerzőnek hitelesen egy dal formájába önteni. Igazi katarzist jelelt...

A zeneszerző nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy kikkel dolgozott együtt a lemezen. Mórincz Mihály és Csurgay Attila biztosították az alapokat, akikkel egymágy fűszavakból is megértik egymást, mint a hangmérnök Kálmán Sándorral. A fiatalágot Czerovszky Henriett, Kozma Orsolya, Cserepi Gyula és Barta Tibor képvisítik.

Tolcsvay László szerint Az első villa mos után (amiről videoklip is készült) az *"Élez valahol"* lesz az egyik legkisebb szerzemény. Ennek oka pedig az, hogy a dalban Heni szólót énekel, és Cserepi Gyula szaxofonozik, ami a régi slágerek új hangzást kölcsönöz. A művész zenekarával együtt tavasszal koncertturnéra indul, melynek keretében Bajára is ellátogatnak majd. Én ott leszek! Találkozzunk!

Ujvári Barbara

(Lapzárkánk ékezetett hír: Tolcsvay László március 3-án fog koncertet adni Baján, a József Attila Művelődési Központ színháztermében.)

BÚCSÚ A FEGYVEREKTŐL

Szlovénia legszebb hegyi útja az olasz határ közelében kanyarog fel a Júliai Alpok csúcsai alá. Délelőtti órákban Krajnska Gora irányából érkezve fordulunk be a hegyszorosba. Mielőtt az út beszűkülne a monarchia hadmérnökei által kifizött két kocsinyomra, lekanyarodunk a tengerszem mellé. Szelíd szeptemberi napsütésben fürdik a lékesszölden csillogó tavacska. Az öböl sekély vizében pisztrángfóókák rebbenő raja sűtkérezik. Kirakjuk a kocsiból kempingszékjeinket, hogy csészényi kávé páráján átpillantva magunkba szívjuk a kristályos sugárzást. A tóval szemközt a Spik fürje két és félszer méterre emelkedő ormát a sötétkék égbe. Nehezen mondunk búcsút a táj idilli békéjének, de indulnunk kell, mert még előtünk a Vrsec-hágó meredek kaptatójának és mélybe bukó ereszkedőjének ötven hajtkanyarja. Az aszfaltcsik sűrű erdőfalba fürödik bele. Összezárló fenyőkoronák szűrnék zöldes fénycsík a merész szepertineken folyatódó bazaltkockák kövezetre. A hátró vezető öszvércsapást az osztrák-magyar monarchia műszaki ziszlőaljai 1916-ban szélesítették trénszeker számúra járható úttá. E kis áttocsátóképeségű érpályán csörgedezett az Isonzó front északi részére a szűkös utánpótlás. Alacsony fokozatba tolam át a sebességváltót, erőteljes gázadás, a motor felpörög, és a kocsi orra alá készségeen kunkorodnak be az út száználvenc fokok ívei. Közben ereszkedő autó felbukkanását kíméljük, mert a lovaskocsikra méretezett sziklavégyg kanyarulataiban a saját sáv kevés a forduláshoz. Szerencsére az ősz közelében elapasztja a forgalmat, és kirándulóbusz csak ritkán ékelődik a gyér autótáncba. A huszadik kanyar tójékán ritkulni kezd az erdő. Lapos napugarakról simogattott, selyemfűvű rétből szép novésű, magányos fenyőszilák szökkennek a magasa. Bal kéz felől, halványkék levegőtávlalt mögött a Triglav szeszélyes csúcsai ostromolják a háromeres métert. Lágyan ívelő gyalogút hívogat a Vrsec hegy alig hatvan méteres szintkülönbség legyőzésével elérhető csúcására, hiszen fűre gőpcosinok ezerhatásztizenegy méterre kapcsolkodott fel. A hágó U betűt formáló

sziklafalain túl kitárul az Isonzó völgye.

A mélyben kanyargó kék szalag folyamatosan szélesedik a csatlakozó oldalpatakok szőhöz vitézlő. A negyvenöt fokok rohanó alábukó hegyfalak 3-4 km távolságból néznek farkasszemet. Mikor több mint 30 éve először jártam ezen a vidéken, kopárabbak voltak a hegyhátak. Ma már az ormlak birtokba vette, elborította az erdő. A kitáruló völgy, mely Goricia tájékán már medencévé szélesedik, egyre déliesebb jelleget őt. Az olaszos hangulatú városoknál házni előtt karvastagságú szőlőtövekkel ágaznak szét a lugasok. Fáván a késői virágokkal borított lesánd, és szürke törzsi fűgék széles levélkarjai bontakoznak szét a védett déli szögletekben. Az alpesi táj egy órában belül mediterránvá változik át. Az elbővülő völgy, mely ma a természet ellenfeleiben gyönyörködő turisták paradicsoma, nyolcvan éve, dedápaánk számára a földi poklot jelentette. Néki, akik az Isonzó bal partjának lövészkariba és hegyvédelmi sziklatéregibein húzódtak meg, valamint kétfélmű olaszok, akik a jobb part fedezékéből kitörve ostromolták a védekező osztrák-magyar csapatokat. A kisebb helyi fészecsapásokat nem számítva, tizenegy tömegtámadás zúdult alá a jobb part hegyeiről, és ormlott össze — jelentéktelen tényszerés után — a monarchia egységének tüzeben. Az olasz főparancsnok, Cadorna ugyanis az I. világháború idején ezen a szakaszon kísérlete meg kiero-szkolni az áttűrést. Valóban, a monarchia déli határát védő hegyvonulat itt volt a leggyékonyabb. A harminc kilométeres szélességű láncokon áthatolva a laibachi (jubjána) medencébe nyomult volna be. Innen már könnyű lett volna Ausztria-Magyarországot lágy alósótestén halálos sebet ejteni. Csakhogy a támadónak először meg kellett hódítania az Isonzó bal partjának meredek falú, 1000-1500 méteres hegycsúcsait. Ez pedig a háborúért egyébként sem lelkesedő, mérsékeltlen vitéz olasz csapatoknak tizenegy érebe csatában sem sikerült. Az értelemten, támadásra alkalmatlan terepen vívott harcok szörnyű áldozatot követeltek. A völgyek katonai temetőiben és cossáruimaiban

több mint félmillió áldozat teteme porlad.

Háború idején minden frontvonalban tartózkodó csendesüstársává szegődik az életveszély. A harc elcsúszása esetén sem sejtette senki, hogy az ellenségés lövészárkokban nem most töltik-e be a süfített levegővel működő aknavetőt, mely észrevétlenül indítja útjára a meredek szögben becsapódó, gyilkos töltetet. Mindamelllett, hogy az egy arcvonal-kilóméterre jutó elesettek száma a lapján az Isonzó-front az I. világháborúban — a vereség után — legvéresebb hadszíntere, a túlélők visszaemlékezései a halálfélelemmel egyenrangú gyötrelmeket tartják a frontvonalban való puszta létezés. A vékony talajrétegen megkapaszkodó gyér erdőt a tűzesség jórészt letarolta. A pergőtűzek heveségére jellemző, hogy pl. a Monte Tomba magassága a nehégránátok pörtyöcsapásaitól nyolc méterrel csökkent. A mészkősziklába robbantott és csúszkányzott lövészárkok mindössze méternyi mélyek, előttük kődarabokból tornyozott mellvéd rejti a gömnyedve közlekedő őrséget a célpontot kereső olasz mesterlövészeknél. A meredeknek a csuszás sziklák. Az Isonzóval párhuzamosan húzódo hegylánc nyári hőségben még tett kulaoszt turistacapat rövid szemlélődésére is kellemetlen tartózkodási hely. A monarchia állásában viszont hónapokig állomások felváltás nélkül az elgyötört frontarcok. A harmincöt dekás kenyérfedődag és az éj leple alatt kiszállítható főtt menüzet sem táplálja túl őket, de a legnagyobb gyötrelmet az állandó szorjázás jelentette. A hegyek keleti oldalán kiépített vízvezetékkel drótkötélpályák, málnás ösvények és az utolsó szakaszon emberek szállították a kincsnél értékesebb elixírt. Fejenként másfél liter jutott egy napra ivásra, főzésre és tisztálkodásra. Abban a szerencsés esetben, ha az ellenségés útegek zavaró-tűze nem bénította meg az utánpótlási láncot.

Nem volt jobb sora a katonáknak a hűvösebb évszakok idején sem. Nélkülözve a meleg téli felszerelést, eltelve-dett rongyokban vacogtak a jeges esőtől vert vagy hóiharoktól végigsöpört hegyoldalokon. A fűszelék mélyített sziklabarlangokban legfeljebb szállá-

kokká hasogattott löszeresládák forgácsai lobogtak az összebarkácsoló kályhákban. Főként illúziót, és nem melegítést ébresztve. A csekély ábócsátöképességű utánpótlási vonalak, melyek négyezer ember lövészerrel, vízzel és élelemmel való ellátását is csak szűkösön fedezték, tüzelőfa szállítására véggépp nem vállalkozhattak.

A legnagyobb csata 80 éve borította vérzivatarba a tündéri völgyet. A monarchia hadvezetése, látva, hogy gyengülő harcértékű csapataival az Antant-tól növekvő mértékben támogatott olaszoknak már nem sokáig állhat ellen, elébe ment sorsának. Összegyűjtötte maradék erőit, és az Isonzó-fronton támadásba ment át. A süllypontot a mai Kobaridnál képezték, melyet akkor még Caporintonak neveztek. A szűk frontszakasza kétezer ágyút összpontosítottak, és hajnali kettőtől hat óráig keresztül zúdult a pergőtűz az olasz állásokra. Az ágyúk nyolc óráig elhallgattak, és a bal part lövészárkaiból, feldőléseiből előbújt és leomlott a völgybe a csukaszürke ármádia. A csontig soványodott, elcsigázott embereket a parancs kényszerén túl valami kétségbeesett, utolsó erőfeszítésre felbuzdulhat bátorssá zúdította az ellenség-re. A rohamra induló gyalogság pártalan sikert ért el. A meglepett, demoralizált, egyébként sem lelkes olaszok megverve özönlöttek végig a völgyön. Alig egy hét alatt a tizenkettedik Isonzó-csatát tökéletesen elvesztették. Tíz-ezer halottat hagytak a csataterén. Háromszázezer fogoly és a tűzárség fele került a győztesek kezébe. Az olaszok a monarchiába kívántak betömni, most viszont a hadműveletek a saját országukba helyeződtek át. Az üldözést jelentékenyen lassította, hogy az osztrák-magyar hadseregnek nem voltak képesített egységei; a lóról szállított huszárzás lovait pedig megették az inséges hónapokban. Az olaszok már azt is eredménynek tekinthették, hogy a síkságra özönlő ellenségés hadakat Velencétől 40 km-re sikerült feltartóztatniuk.

A fantasztikus méretű győzelem mind a támadókat, mind a védőket meglepte. A "caporettoi csodának" eltereztelt hadművelet történetét egyaránt megírta rangos osztrák, magyar és olasz tábornokok. A csata idején azonban az olasz oldalon a felszökkenő gránátölcsérek között lapult egy akkor még ismeretlen fiatal hadnagy is. Az alig 19

éves tiszttal amerikai, és önkéntesként vállalt szolgálatot az európai hadszíntere. A Kansas City Star tudósítója színes háborús riportok vérmes reményeivel érkezik Itáliába. A valóság szürke és hétköznapi. Három gépkocsiból álló sebessétszállító oszlop parancsnokságát bízzák az ifjú tenenté. Mikor egy ízben a valódi háborút szemretné megtapasztalni, és társaival közel merészkedik a frontvonalhoz, melléjük csapódik be egy osztrák mozsár lövedéke. Négyen voltak; a robbanás után csak a hadnagy tud feltápászkodni. A három véréz tetem közül felyalábolja a még megmenthetőnek látszót, és háttan cipeli a köztözhelyig. Azután észreveszi. A viselkedésmód természetesen heroizmusra jellemző a fiatal tenenté. Saját sebére ügyet sem vet, csak a bajtársra gondol. Egy napig felszük közműben. Sebeiből tüzenkt műtétet huzasonnyole szilánkok operáltak ki.

Mikor a háború után hazatér az Egyesült Államokba, ellenállhatatlan készletést ér, hogy az emberi lét infemótt megjárva szerzett élményeit irodalmi alkotás formájára. A pályakezdés még bombasiker. Kéziratait két kiadó és tucatnyi folyóirat küldi vissza: a lektorok közölhetetlenek minősítik őket. Egy évtized múltik el, míg vitatható sikerül, változó eredményű kísérletek után megjelenik nyomtatásban az Isonzó-parti nagy kaland regényéből bokrosodott emléke. Az egyes szám első személyben beszélő fészereplő — Henry hadnagy — az író alteregója. A hadnagy olasz oldalról szemléli a caporettoi áttörést, végigcsinálja a pokoli visszavonulást, és az esztelen, véres kalandból végleg kiábrándulva, befejezi a maga háborúját. Szerelmével, az angol ápolónővel, Catherine-nel — a kivel egy frontkórházban ismerkedett meg — Svéjába menekül. Egy vizitáros őszi éjszakán átveze a Lago Maggiore helvét oldalára. A könyv, melyet sohas a XX. század legszebb háborús regényének tartanak, a szerzőnek megfogozza a végleges sikert. Az első kiadás nyolcvan ezer példányra rövid idő alatt elkelt. Ekkor már a kalendáriumok címlapjára 1929-et nyomnak. A caporettoi áttöréssel írt könyvet azóta sok tucat nyelven sok millió példányban adták ki. Lényegesen többen olvasták, mint a csatát megvívó hadvezérek precíz és tudós emlékiratait. A regény címe: Búcsú a fegyverektől. A férfivá éret,

iffjú tenentét pedig a valóságban nem Henrynek, hanem Ernest Hemingwaynek hívták.

Mire a vad szerepentinekből széles aszfaltpályává szelídülő úton véghaladtunk, alkonyatba hajlott az éjszaki délután. A déli égővön a szeptember végi nap is melegen sugárzik, ezért szőlővel árnyalt vendéglő teraszán keresztny medencéket. A tágas előtér asztalainak fele foglalt, az iszonzó völgy látogatói üdülnek fel magukat egy pohár ital vagy csésze-nyi kávé mellett. Végigpillantok a perkoláló kettős autósorának rendszertábláin. Olasz, osztrák, német, szlovén országjelzések közé a mi H betűs járművünkön kívül egy belga és két francia

egyediek. A tájon a mediterrán varázs, a búcsúzó napugarak alkonyi békkésége ül. A teraszon halk duruzsolással fél tucat nyelv keveredik. Azoké a nerrizetéké, melyek fiai nyolcvan éve ezekről a szemben álló sziklafalakról néztek farkasszemet. A nap eltűnik a jobb oldali hegyhát mögött. A vendégek sorra kerekednek fel, és az alkalmi szakmészdoktól elkészítve, kocsijukhoz mennek. Olaszok, németek, osztrákok bántlanak egymás felé nyíjjasan. Itt az iszonzó völgyében úgy tűnik, Európa végképp búcsút vett a fegyverektől.

Dr. Dániel József

Ismét koncertezik a bajai kamarazenekar

Tavaly előtt alakult meg városunk új kamarazenekara Richter Kálmán karmester vezetésével. Az együttes Baja Város Magyarországi Németek Általános Művelődési Központjának zenekaraként tavaly márciusban mutatkozott be a közönségnek. Idei első koncertjüknek február elején-közepén ugyancsak a német kulturális központ ad otthont.

A zenekari eseményekről, a mostani előadás programjáról, továbbá ideai tervezőiről Richter Kálmánt kérdeztük.

"A nyári szünetet követően szeptembertől kezdünk el ismét próbálni. Legnagyobb gondunk változatlanul az, hogy az együttes mindössze 12 nagyon lelkes és tehetséges emberre épül. Megalakulásunk óta szinte folyamatosan hiányzik 6-7 muzsikus a 18 főre tervezett zenekarból. Főként vonósok hiányoznak. Meggyőződésem, hogy vannak még Baján és környékén jó zenészek, akik nagy hasznára lehetnének együttesünknek. A tehetséges tanulók általában más városban folytatják középfokú zenei

tanulmányaikat. A helyi továbbtanulási lehetőség hiánya bizony hátrányként jelentkezik az ilyen kisvárosi komolyzenei együtteseknél, annak ellenére, hogy többen lelkesen hazajárnak próbálni. A zeneiskolai tanároknak és az itt élő jó muzsikusoknak viszont gyakran többféle elvárásnak is eleget kell tenniük. Tehát megismételtem azt, amit körülbelül egy évvel ezelőtt elmondtam: változatlanul várjuk közénk a jó színvonalon muzsikáló amatőr zenészeket is. Mostani koncertünk programja nagyrészt Reitmann Erika, a zeneakadémia végzős bajai növendékének vizsgadarabjaira épül. Diplomakoncertjének sikeréhez ily' módon szeretnénk hozzájárulni. Műsorán 2 szülőzongora-darab, valamint zenekari kísérettel Bach D-dúr zongoraversenye szerepel. A zenekari blokkban Händel egyik concerto grossója mellett még egy Csajkovszkij vagy Corelli mű csendül majd fel. A húsvéti szünetben az együttes németországi hangversenykörütra utazik, amelynek főbb állomásai:

Heidelberg, Heilbronn, Moosbach és Weiblingen. Erre az eseményre egy elég vegyes programmal készülünk, de a húsvétra való tekintettel nagyrészt mégis csak barokk zenét fogunk játszani. Bach zongoraversenyét szeretnénk ott is bemutatni. Még nincs konkrét időpontja, de már körvonalazódik egy nagyszabású közös produkció zombori muzsikusokkal és énekesekkel: Beethoven fantáziája zongorára, szimfonikus zenekarra és kórusra. Kamarazenekarunk mellett a Liszt Ferenc kórusa, a zombori szimfonikus zenekar, egy ottani kórus és egy joguszláv zongoraművész működne közre a mű megszólaltatásában, amit én dirigálnék. Beethoven zenéjét nem könnyű játszani, még alapos próbáknak kell az előadást megelőzniük.

A zenekari hangzás ilyen alkalomszerű kiterjesztése és gazdagítása mellett tervezgetjük kis létszámú formációk (kvartettek, triók, duók) létrehozását, hogy még gazdagabb repertoárral még több fellépési lehetősége legyen zenekarunk tagjainak. Gondolunk arra is, hogy egy-egy fuviolista vagy klarinétos bevonásával XX. századi darabokat is megszólaltassunk. Nagyon szeretném, ha ezek az előadásaink és főként a németországi vendégszereplés még inkább összekovácsolná zenekarunkat, ami egyúttal tovább növelné vonzeréjét is."

Schmidt Antal

HELYESBÍTŐ KÖZLEMÉNY

Lapunk januári, IX. évfolyam 1. (87.) számában CSORSZ KÁROLYRÓL írt életrajz egyik mondatába értelemzavaró hiba került. A nyolcadik oldalon lévő mondat: "Később, 1930-ban Harvelj Cusing svájci agysebész professzor már megműthetetlennek tartotta."

Helyesen így hangzik: Később, 1930-ban kikérték a Svájcban tartózkodó Harvelj Cushing amerikai agysebész professzor véleményét, aki már megműthetetlennek tartotta. A téves közlésről az olvasó elnézését kérjük.

Fotó: Gyulavári József

AENEAS HAJÓS CLUB

Hat gimnazista históriája

(4. rész)

1938. július 29. péntek

1945. május 12.

A két dátum között hét év különbség van, 2 hónap híján hét éve annak, hogy Hajma felírta ezt az utolsó dátumot, és ezzel rázáróli befejezőnek tekintette a naplót.

Azóta számtalanszor a kezembe akadt, sokszor el is olvastam, és mindig érdekesnek találom. Valahányszor elővettem, mindig bosszantott, hogy az a lusta Hajma miért nem fejezte be. Persze, még felfelé mentik, este-fél könnyen kijelentette, hogy:

– Na, én beülök a csónakra naplót írni.

Ez persze kényelmesebb megoldás volt, mert míg mi, többiek a csónakot húztuk, ő térdére fűszerte a naplót, és írt. Bezzeg lefelé, mikor mindannyian lassúhadtunk, egyszer sem jutott volna eszébe, hogy írjon, sőt ha valamelyikünk megpedezett a dologot, hogy:

– Jó lenne már naplót is írni, nem gondolod, Hajmat?

– Várjátok, majd meglesz, csak legyetek nyugodtak, – volt a válasza, de még többeször úgy tett, mintha meg se hallotta volna.

Így toldott, halasztotta a dolog, és így maradt befejezetlen a napló.

Valahányszor a végére értem, elhatároztam, hogy ha legközelebb hazajdó, ráveszem, hogy fejezze be, de persze mindig elmaradt. Egy-szer aztán eszembe jutott, hogy én is befejezhetném, de én is csak halasztottam, míg végre most a napokban újból a kezembe akadt, és éreztem, hogy ha most nem fogok bele, akkor örökké befejezetlen marad. Hogy miért pont most szántam rá magam? Egyrészt, mert

bőven van időm rá, másrészt pedig hét év óta, mióta hosszabb-rövidebb időre szétesztelünk, még sosem gondoltam ennyit a fiúkra, mint most. A napokban ért véget a háború Európában, és az egész térségből egyedül vagyok itthon, a többiekről nem tudok semmit, Dániel az egyetlen, akiről tudom, hogy Bekodon van – ennyi az egész. Nagyon sokszor gondolkodom, hogy vajon visszajönnek-e még valaha a fiúk, látom-e még őket, és mindannyiszor úgy érzem, hogy vissza kell jövelek, kell, hogy mi még újra együtt legyünk hiánytalanul, valamilyen csendes borozzgatás közben – igaz, nem is lesz az olyan csendes – megtárgyaljuk az elmúlt évek eseményeit, vagy diákjori emlékeket elevenítjük fel, vagy valami kirándulást beszélünk meg.

– Aztán ne felejtjed el a bokrácot sálhozni, emlékeztet, hogy mikor egyszer teát akartunk főzni, nem volt semmi edényünk, kénytelenek voltunk egy üvegből megpróbálni. Nánk, hogy lepatam a fenekre.

– Jó, jó, csak pontosan gyerekek!

– De még te is, Joe, mert megszöblöztünk.

– Na, csak hallgas, eddig legfeljebb csak miniatúráztunk, mert te el sem jössz addig, míg a Rózi néni ki nem sítja a két darab karajt ebédre. Stb. stb.

Hallom magamban az élesfű, csipkefű megjelöléseket, és szinte látom magam előtt az egész térséget, amit együtt van teljes létszámmal, ami olyan mindennapi volt addig, míg diákok voltunk, és ami elérhetetlen volt, amióta lefrettségiztünk, és szétesztelünk a szétrozza minden irányba.

Most veszem észre, hogy nagyon eltértem a tárgyól. Most megkondem az írást, nagy kár ugyan, hogy az egyes epizódok a hosszú idő alatt elhomályosodtak emlékezetemben, sőt néhány teljesen ki is esett belőle, pedig éppen ezek az apróságok teszik érdekessé és változatosabbá az egészet. Na meg aztán nem is vagyok olyan nagy talenrum, mint Hajma, aki már fiatal diák korában kilőzött árúsihathatna volna verseit, és aki novelláival többesze szerepelt az önképzőkörben, nem egyelő jegyzőkönyvi díszírást érdemelve ki. Mindenesetre megpróbálom utánozni kifnyed stílusát, talán sikerülni fog. Dátumokat nem írok, azokra már egyáltalán nem emlékszem, majd csak időbeni sorrendben írom le az eseményeket, úgy, ahogy következnek egymás után. Reggel alig tudtak felelni álomból.

– Csesz, siess, mert előkel a találkozórról!

– Óáh, há, persze, a Blaha Lujza téren.

Mire odáérkeztem, a fiúk már mind együtt voltak, Dániel hiányzott csak.

– Ott a Dániel a villamoson, mi!

– Hol, hol?

– Ott, nézd csak, az öreg Mézes is vele van. Ekkor már fölfedezték mindannyian. Ő is meglát minket, integer nevetve, és pár pillanat múlva már megindul a kördézsezősítés, mintha senki is pár napja látuk volna egymást, hanem legalábbis évek múltak volna el utolsó együtt-létünk óta.

– Te, öregem, tudod, hogy jöttünk?

Nem hajóval, végig evezőztük meg húztuk a csónakot.

– Ne vadíts meg, komolyan?

– Jó kis móka volt, nem tudom, hiennyiert csináltam meg még egyszer.

– Hajaj, csak tegnap érkezünk, kis hűja, hogy le nem kértünk a találkozórról.

– Mindenki.

– Hű, te, mennyi mindenen mentünk keresztül!

Egyezőval teljes a zűr. Végül valaki felveti, hogy gyertünk el egy cukiba vagy tejivóba.

– Jó, gyertünk – kap rajta Hajma – ott legalább frunk képepatok. Ez a Hajma teljesen meg van vadulva a képepatokkal. Már fölfelé jövet is egyre azon törte a fejét, honnan lehetne képepatot kiltetni hazra, Bajkora. (A Bende Imre utcaiba, ha jól tudom.) Danaföldváron egész rövid ideig stagnáltunk, de a képepat onnan is megindult hazafelé. Jó, jó, az ember sok mindent megért, sőt abban az időben történetesen valamennyiünknek volt, akire gondoljunk, de hát ami a Hajma csinál, az mégisessék töltsz. Az úton többesze is (nagyon sokszor) elővettem egy bizonyos szőke hölgyet ábrázoló fényképet. Bőlválta, hol a szívrő szorította, hol sbrándos tekintettel nézegette, és néha megkérdesze tőlünk, hogy:

– Mondjátok, van még egy ilyen klassz nő a világon?

Megnyugtatjuk, hogy nincs, de ez neki nem volt elég, mert a legközelebbi alkalommal újra nyuggani kezdett. A cukiban tehát először is képepatokat írtunk. Még az öreg Mervadról sem feledkezünk meg. Később megbeszéltem a dátumi programot, aztán szétváltak utaink.

A pár nap, amit Pesten töltötünk, gyorsan elmúlt. Mozi, cukrászda, tejivó stb. Nem vala-

mi változatos és különleges dolgok, egyzóval szórakoztatók jellege erősen központi volt. Ohyan dolgokkal töltötték el az időket, amikkel a fiatal styfak szoktak szórakozni, ha életükben egyszer feljutnak a fővárosra. Ja, igen, egyik este az angolparkban voltunk. Beszélhet a sráki akadémia, jó este volt ez. Talán soha se nevetünk annyit pár órába összefrítve, mint akkor, pedig az nagy sző, és mert a mi beszélgetésünk nemigen szokott komoly sző lenni. A hullámvastat háromszor is végigsikoltogtunk és ordítottuk, hiába volt kívül, hogy tőr a hangoskodás. Ugyan kérem... A szőbeverésnél nevetőgörcsöt kaptam, amint leig hatalmassat ütöt melé. Igen, egyikük se tudta háromra tőrív beverni. Célbélőtünk nyíllal, puszkával is vizsgáron tancóú ping-pong labdára (itt Dóci vitte el a babért), biliárdotunk, különböző ügyesség í versenyeket vetünk részt, pofoztuk a gamiembert, tartottuk a kesekét a sinen, egyzóval végigpofoltunk mindent. Aztán előkérte a vízszámszólunk nagy. Kicsit megecappant a létezm. Ugyanis Dandi fém masra a rokosnál, aő megjelöltükre leig is bejelentette, hogy az egyik rádiógyárban felveték, és mindjárt munkába is áll. Na, volt nagy szakadás. Hát hogyné, egész ünön fölfelé sra apórtunk, hogy lefelé majd végig ő fog korcsolyozni, mi meg lassán fogunk.

– Pizcos bleu, most persze röbögés rajunk. Naah, hogy röbögöt. Használó esetben én is röbögtem volna, a sráki más í egy és más hármán maradtunk: Joe, Hajna és én, de ezeneselekére Métaque's péré végre kötélnék állt, és beögegyeztet, hogy Dóci lefelé valók jölessen. Hazján láthatta, hogy fölfelé nem lett semmi bajunk, egészenegesen, vidáman, bronzbaránc sülzen jelentünk meg a budapesti randevú, pedig elég komiz közlömények között jöttünk, lélele pedig igazán kényelmes utunk lesz. Így aztán négyen indultunk visszazafé. Megbeszéltek, hogy másnap reggel a Dévényen találkoznak, és röbögő indultunk is, mert három nap alatt szeretnék az utat megtenni. Mikor a megbeszélte időpontnál máfél órával később megjelentem a Dévényen, még mindig nem volt együtt a társaság. Mergelődtem is, hogy micsoda pontatlan emberek vannak a világban.

– Igazán jöhetne már a Dóci: is, déi lesz, mire indultunk.

– Csak hallgass – tromfoltak le Hajna és Joe – te talán időben jöszöl? Mi már mindent előkészítettünk, te már a kézre jöszöl.

– És ügyleg, a csónak már el volt készítve az induláshoz, hepaloktat mindent, csak a láncot kell eloldani, és indulhatunk.

– Jó, jó – hümmögtem magamban, mert őszintén szólv nem számítottam rá, hogy ezek már kint lesznek. Eméleksem, fölfelé jövet is reggel 4 órára terveztek az indulást, és dére járt az idő, mikor valóban elkötözték csónakunkat a tetsőtől. Most már hátrán viszközünk, de Dóci csak nem jött. Már-már gyanakodni kezdünk.

– Mézes bécsi bizonyára megmondta a dolgot, és utósem enged el.

– Hát csak nem képes ilyenre?

– Nem-é? – Ugyan, hagyúnak már a vitát, ilyen nem csinál, hogy hiába viszközünk

benünk. Dóci legalább előjönne megmondani, hogy nem jöhet. Vita közben egyszer csak megjelenik a távolban Dóci, hóna alatt egy órányéknél, mellette Mézes bácsi.

– Na, hála Istennek!

– Végre!

Gyorsan elhelyezték az ő holdját és a csónakban, elbőstünk az öreg Mézes-féle, és elindultunk. Az átszilpélet gyorsan elintézé, Dóci érdeklődéséi figyelt, neki még fűdőség. Kérünk a nyílt vízre, bevezünk egészen a középre, ott letesszük az evezőket, és élvezünk, hogy evezés nélkül haladunk. Lassan csurgunk lefelé, eltűnnek szemünk elől a hídak, a Gellérthegy, lassan a gyárkémények is.

– Menyivel kényelmesebb így, mint fölfelé jönnél

– Hajaj, így szívósem memék a Fekete-tengerig is!

– Fekete-tenger, Fekete-tenger, tudjátok, hogy ez nem is rossz ötlet, majd ha már befutott emberek leszünk, megszervezzük egy komoly túrát, lecsurgunk a tengerig, ott tölünk néhány napot, aztán föléjük a téknőt a Jupiterra vagy a Szaturnuszra, és azon jövünk vissza. Egész életre szóló élmény lesz. Na, ez kellett csak. Rögnél megindult a tervezés, valaki felveti a gondolatot, hogy előbb fel kellene menni Regensburgig vagy Passau-ig, és onnan csurgoni lefelé a Dúnán.

– Az majd egy másik túra lesz – szól a másik. – Azt majd a yachtomom fogjuk megtenni – szól körbe Hajna (észt nagyoz a fő).

– Na, erigy a fenébe!

A vita hevében észre se vesszük, hogy már eszedélik. Kicsit félni kezdünk. Hogy felmegegyedünk, na meg hogy haladunk is keveset, kezbe vesszük az evezőket, és jó iramban szeljük a habokat.

– Nézzünk lassan tőborhely után!

Rövid idő múlva a jobb part állapodik, alkalmassak látszik tőborverésre. Kívesszünk. A part kavicsos, de legalább száraz.

– Jó lesz itt, csak aztán kell keresztai.

Joe el is megy röbögő, és pár perc múlva már jön is vissza, hogy van itt széna egészen a közelben.

– Akkor hajs, itt maradjunk!

Kipakolunk, felverjük a sátrat, szénát borunk, készülődtünk a lefekvéshez. A csónakot kihúzzuk teljesen a vízből a szárazra, nehogy valaki elakos és éjjel.

Milyen más úgy lefeküdni, mint fölfelé jövet. Akkor az ember szinte alva eszt az ágyára, most nyugodtan vasozunk, beszélgetünk, és Dóci még el is akarja barrikádolni evezőkkel a sátrat nyíllást.

– Hát az meg minek?

– Sose tudhatsz az ember, jöhet valami rosszindulatú parasz...

– Na és?

– Hát mégis, nem jöhet be egyikőnyen a sátorba.

– Ugyan, ne vacakolj, mi fölfelé jövet egyszer sem csináltunk ilyen cédot, mégse történt semmi bajunk.

Bizonygatuk neki, hogy ha valaki rosszban sántikál, soánál nem akadály az a pár keresztbe rakott evező. De bizony bebizonyítottuk mi, ő csak megelégedt, ahogy eredetileg akarta.

– Na, ha valamelyiküknek éjjel ki kell mennie a sátorból valamért, és körözteszünk ezen a vacsion, vagy faszadót a sátrat, akkor jaj nekéd.

De nem lett semmi, az éjszakai nyugodtan átaludtuk. Csak egyszer ébredtem fel, megpedig sra, hogy fízom.

– Ilyen hideg lenne? – gondolom magamban. Akkor jövek rá, hogy ingben-görömben fekszem, az a sötét Joe lehúzza rólam a takarót. Odaszélek. Hát ő meg így beborulással alussza az igaznak álmit, mint akinek nyugodt a lelkisverete. Pedig nem is hiszem, hogy álomban húzta le rólam a takarót, biztosan megvirta, míg elalszom, aztán orvul kihámozott belőle, szabad prédikáló hagyva a hidegnek és az arra garázdálkodó sznyegoknak, ő viszont még a fejét is betakarata.

– Na megállj, te, laot!

Köztem visszahúzni a takarót. Égés nekem jön, alposan beleesavartva magát ez a himpélér. Végre sikerült nekem is betakaroznom. És még a tetejébe ő morog. Hát, ez a pizmazságnak non plus ultrája, még álomban is pozitíván viselkedik. Ezen pár perces ismerzözöt után zavartalanul aludtam reggelig. Reggel, ébredés után egy ideig még beneseregletünk és élvezünk, hogy nem vagyunk időhöz kötvé, mint fölfelé jött, amikor is a hajnali 4 óra már ébren talált benakunk. Kényelmessen csomagoltuk össze a cők-mókok, reggel után bevezünk a Duna középső, és folytatunk az előző napi csurgást. Hanem rájöttünk, hogy így bizony nem értünk háza 3 nap alatt. Elhatároztuk, hogy egy keveset evezni is fogunk. Később felvetődött a nagy kérdés: mi történhet ebből. Hosszú vita után teljesén tisztázott állapotunk. Hogy miért pont tőnk is a tészta? Egyezszen csak azért, mert nincs más, amit röbögünk. Haj, ma meg Joe ütök az evezőköz, mi pedig Dóciivel hozzálértünk a gyűrőshoz. Gyűrőszekül leig rajzótáblájt használtuk, a nyújtóft pedig egy literes üveg helyettesítettük. Egész érekes a Duna középső egy kis csónakban tőrést győrné. Dóci még fél is mellette, és tekintve, hogy közeledet az ébéd ideje, körültekintően alkalmassá kötöthelyt irányába. A balparton végig erős hűzödött, ott bélt lesz fi a főzéshez, csak az a baj, hogy körülvetlenl a víz partján végig bokrok vannak. Na végre! Egy helyen a bokrok között néhány méteres rést. Ó-dairányoztatunk a csónak orrát, és kikötöztünk. Természetesen szponal nekifogtunk a főzésnek. Néhány kődarabból kis tűhelyet eszközöltünk össze, és félóra múlva már forrt a víz a befűzéshez. Dóci borza a tészát, és kezdő beleszórt a vízbe. Láton, a lábas nagygyűzős képest csak a tészta. Szólok is:

– Te Dón, nem fér bele ez a sok tészta ebbe a kis lábosba.

– Na jó, hát mi a fenét csináljátok?

– Főzünk ki kézzelre, legfeljebb annyival később eszünk.

– Ugyan, csak nem fogunk vacakolni annyit ideig?

Belőntötte az egészét. Majd kinyomta az összes vizet a lábosból. Hát, hogy is mondjam: odaközösödött a tészta. Ugyancsak mérgeledtem. Hogyné, hiszen úgy vártam

már az ebédet, na és, ami még csak főzött a tűzhöz, Dönci könyvedé kijelenté:

- Na, én megyek krumplít sütni.

És tényleg előszedet néhány szem krumplit, paraszt húzott rá, és oda se nézett föl a tészta felé. Mi azért Joelt meg Hajmával ettünk belőle. Én ettem belőle a legjobbat, már csak tracoból is. De meg is bántam, állandóan éreztem a számban a rossz kormos íz, hűtő ittam meg után a fél plucker vizet.

- Holnap inkább hűveget eszem - batkroztam el magamban, de láttam a többiekben is, hogy hasonló gondolatokat forgatnak a fejükben. Persze, mint mindig ilyenkor, nagy vita, szőzja, egyvált a lényeg, mintha nem tudom én milyen nagy dolgotól lenne szó. Természetesen, nem valami komoly, vérszemű veszekedés ez, ilyenkor legjobban néhány perc múlva már szent a béke, csak hát ez már olyan megszokott dolog, ez az alapmerítés a gárdának, hogy szeresse csipkedni, gúnyolódni.

A rosszul sikerült ebéd után kijött pihenünk. A hangos vita után még nagyobban tűnik a végletes csend, hátr se jön, csak néha-néha szőzja meg a eszedet egy-egy madárflirt. Álmos délutáni hangulat. Egyszer csak mánt-ha beszédet hallanék. Nézek a főkru, ők is fülszék. Először csak halk moorgogás hallatszik, később már kivehető, hogy tényleg beszél, pár másodperc múlva már azt is megállapítjuk, hogy ketten beszélnek: egy nő meg egy férfi. A hang a víz felől jön felülől. Itt nincs a közelben város vagy strand, ezek szintén biztosan valami kislundálok lehetnek.

A beszéd már hangosabb, már egyes szavakat is megértjük, de a csónak még mindig nem látszik. A férfi alighanem őszik, mert állandóan prüszköl, úgy beszél. Már közvetlen közelünkben van a csónak, csak a part menti bokrok még elhárítják szemünk elől. Egyszer csak megszólal a nő:

- Te, itt egy csónak.

(Akkor pillantotta meg a mi partra húzott csónakunkat.) Mire a férfi:

- Kapj magadra valamit!

(Őh, kezd érdekes lenni a dolog.) Most már feszülten figyelünk mind a négyen. A következő pillanatban feltűnik közvetlenül előttünk egy csúszó, mellette őszik a férfi prüszkolva, köcsös, bocszan, a csónakban pedig egy nő ül. Mindannyian a nőt nézzük, egyikünk sem a férfit. Az ok pedig a következő: a nő fiatal, eszes, kedves szöke feje van, és úgy ül a csónakban, ahogy az Isten megteremtette, magyarul: anyszültt mestelenül. A férfi figyelmeztető szavára ugyan felkapott valamit ruhadarabot, de lát nem is tudja rendezni maga elé tartani, hiszen az evésüket is tartani kellett, ha nem akarta, hogy felboruljon a csónak. Egyezően a ruhadarab nagyon kicsike volt, és még a legkritikusabb helyeket sem takarta be. Hogy ilyen kis rongyot kapott maga elé, azt főleg útált-kopott, fektetése kártyeztető csónakunknak tulajdonított, aminek megpillantásakor legfeljebb őreg hallalok jelenlétére következtethetett, de semmi esetre sem gondolt arra, hogy fiatal fűköt fog meglátni, akinek szeme úgy tapadt rá, mint a plóca. Mert bizony egyszerre vége lett az álmos ebéd utáni hangulatnak, sőtünk a nő, és - azt hiszen - mindgyilkunk agyán

átvillant a gondolat, hogy ilyen eddig legfeljebb filmes látnunk vagy részéven olvastunk, és amelynek látásakor vagy olvasásakor arra gondoltunk, hogy ilyen egyszer történik meg az életben, ilyen csak az írók fantáziájában születik. És íme, most itt van előttünk a valószínűleg kép: mestelen nő a csónakban. Elkor a hölgy - valószínűleg, hogy zavart leplezze - kiszól hozzánk:

- Van itt valahol jó ivóvíz?

Néhány pillanatig nem szólt egyikünk se, aztán Hajma, Joe és én egyszerre felszúrtuk: - Á, sajnos, mi is csakvizet iszunk.

Közben a csónakból víz, a nő most már már beállítáiban látjuk, de így is érdekés. Le nem vesszük róla a szemünket egy pillanatra sem. Ő is néz vissza, és újra megszólal, így egykezre könnyedséget vinni a hangjába:

- Hárkákó kétségtelenül csak tovább menni.

- Lejebb majd csak találunk - mondja a férfi is. De ekkor a csónak már újra a bokrokhöz érkezett, és pár pillanat múlva el tőnt a szemünk elől. Addig nyugodtan, szólanal állunk, de abban a pillanatban, mikor eltűnt a csónak, egyszerre ért ki rajunk az igazság.

- Hű, a szerelmit!

- Klassz kis nő!

- Öregem, ilyen!

Nem lehetne lelmi azt a rengeteg közbeszólást, ami ott ehangzott. Egyezően teljes volt a zír, igaztalan tárgyaltak meg a nem mindennapi eseményt. Dönci eddig egy szórt sem szólt, de ez föl se tűnt nekünk, csak akkor, mikor végre megszólalt:

- Tímarhák, minek mondtátok, hogy nincs víz?

- Hát mit akaraz, tényleg nincs.

Dönci egészen tübe jött.

- Akkor is azt kellett volna mondani, hogy van. Ajjaj, de eltöltök ezt az egészét.

- Miert, mit érünk volna el vele, ha azt mondtuk, hogy van vizünk?

- Ajjaj, hát nem értitek? Akkor kijöttök volna a partra.

- Ugyan öregem, menj a fenébe, csak nem képezed, hogy a nő mestelenül kijött volna.

- Dehogynem, dehogynem.

- Na, hagyjóm a csúdába, főléseges ilyen képtelenségekről vitkozni. De Dönci már nagyon belejött. Élénk színekkel eszteli nekünk, hogy mi lett volna, ha kijön a nő. Joe közbeszól:

- Te, szerencsétlen, hiszen férfi is volt vele.

- Egy, de mi négyen vagyunk - válaszolt Dönci, és igaztalan magyarázom tovább, hogy mi lett volna, mi lett volna.

Lejebb, úgy 150 méterrel kanyarodók a Duna, a csónak elől a kanyart, most már újra látni. Ott síkzik lassan, a férfi még mindig őszik mellett. Dönci is meglátna, és a következő pillanatban megindul roharral az erőiben lefelé, úgy látszik, neki nem volt elég az látvány, még egyszer meg akarja nézni a póre amoz. Alig ér el 20-25 méterre, Hajma is felugrik, kilapja a csónakból a távszövet, és megindul utána. Mi ketten Joe-val csak nézzük, hogy futnak, mint a megszűllottak. Rövid idő múlva látjuk, amint kitérnek a kanyarhoz, és egymás kezéből kapkodva a gukkort, felváltva átírják a mindjobban átvoduló csónakot.

- Esak teljesen most vannak vadulva, jegyzi meg Joe, és fölytérzen megvett pillanatt küld a kanyar felé, ahol a két seke még mindig mereszgett a szemét.

Mi képviseltük Joe-val a komoly elemet. Később aztán visszabálcottatott Hajma meg Dönci, és megállítottuk, hogy érdemes volt lenni, csak az a kár, hogy nem néhány perccel előbb mentek, akkor többet lártak volna.

- Ez kértapott a rossz ebédért - jegyezte meg az egyik, és a vita folyt tovább. Közben észre sem vettük, hogy az idő eljárt már felettünk, és legfőbb ideje, hogy induljunk. Most már svezünk is, nem lehet lassúlni, mert holnap délután hazá akarunk érn. Gyors számlást végeztünk, és megállítottuk, hogy kénytelenesszünk lezúrnk a szemek, csak úgy tudunk időse megérkezni, hiszen még a fele utat sem tettük meg, még előlünk van Dunaföldvár.

A nap már lefelé száll, de még mindig nagy a hőég. Hol egyikünk, hol mástikunk ugrik bele a vízbe megkényezni.

- Hát én levetem a fűrdőnadrágomat - jelenti ki Dönci, és már fekszik is mestelenül a csónak fenekén (egy létszó, gusztoz kapott a szöke amasztól). Pár pillanat múlva már mind a négyen időnköztszámában heverünk. Az evészt is abbahagytuk, a csónak meg magától a Duna sodrában. Lassan bal-konyodók, kezd hűvödni, felöltözünk, és megbeszéljük, hogy is lesz az az éjszakai csónakázás.

Végül meggyeztünk, hogy éjtől után 2 óráig Joe meg Hajma fognak evészi, és mi addig aluzunk Döncivel, aztán felváltjuk őket. Mi ketten rögtön le is fektüdünk, a két inspekció pedig az evészközöt őti. Közben feljött a hold, gyönyörű nyári éjszaka volt.

Hajnócsi J. Gyula
(folytatjuk)

A FŰ MINDIG ÚJRA SARJAD Eszméle és valóság I.

Hogy az események, amikről meséltek, milyen időrendi sorrendben következtek egymás után, bizony nem tudom. Az időszak az 1935. év őzén éneléket "Veni sanctus Spiritus" (Jőjj el Szentlélek Úristen, az iskolánk kezdetén a szellemi Világosság tiszteltetését tartott szentmise vezérszólama) és

az 1938 májusában abzavoltált érettségijé közt esik. Gondolom, ezek az évek minden fiatal életben telis-tele vannak élményvel. A szöke száz harmincas éveinek vége de Földnek a benne Magyarországnak is végzetes eseményeket érelt. Hitler 1935-ben a Német Birodalom kormányzó- és államfője,

a hadsereg főparancsnoka, azaz Führer, teljes hatalmi mindenható ura, a "felsőbbrendű éjsza" gemán népek.

Mi, polgárok persze éltük a mindennapjainkat, mint a fil az érsi esőn — bár néha furcsa dolgok zavarták meg bárgyú derinket. A családi beszélgetések színhelye az ebédszasztal és vidéke volt. Dumaszabrooz, nagymeretű szalvéta a tórdén, én — mint nő — asztalfőn, tőlem jobbra apám, balra bátyám. — Különböz az asztalfőhöz állt kére a konyhába vezető kis folyosó, innen ugrottán sóért, erőáprükért, miért, mint éppen kellett az étkezéshez. —

— Hívtott ma az igazságügyminiszter — mondta apám. Várakozástelenen figyeltek. Csak nem valami kifutottés?

— Kérdeztem a titkárt, mit óhajt. Valakinek az ügye íránt érdekelték. Egy szélsőjobbos politikus ügye íránt.

— És?

— Visszatertem a miniszternek, hogy jövő csütörtökön lesz a tárgyalás. Annak végzetével azonnal be kell mennem az írántokhoz.

— Nem lesz belőle kellemetlenég? — kérdezte joggal Bekány bátyám.

— Nem rólam van szó, hanem az igazságügyi szolgálatáról. Egyébként nem hiszem. Pél ősz a feltett bele, rím nyitott az ajtót, személyesen, direkt hozzám. Nem az előzőkhöz, csak úgy, uram-bátyám móda. Hallgatnak a billőzős történetet. Apám még vett a vadasszóról.

— Selyempapírba csomagolta. A lényeg: az illető távoli rokona, bírtokszomszédja. Módtérel kellemetlen lenne, ha a jelentéketlen ügy bahi síne el. Satóbi.

— Mit feleltél? — igazult fivérem.

Apám elmosolyodott.

— Szórá szóra?

— Nánál

— Tudom, kegyelmes uram, mint Justitia istenasszony földi helytartója elváród tőlem, hogy tiszteltelen tartam: a Királyi Magyar Bírószág függetlenségét. Igen gondosan fogom áttamalyozni az aktát, és minden részlete kiterjedésén tőrom az myagot a tanács elé. Nyugodt lehetsz, kegyelmes uram, lelkiismeretesen fogunk ítékezni.

— Kicsit kemény — dőmnyögte testvérem. Apám vártanulál dühbe gurult.

— Az ilyen fráter nem való a bíróságszékbe! Nagy horderejű ügyekben, mint rablás, gyilkosság, közéleti megzavarások ballépés, átutáriumot rendeltek el. A nyomozás befejeztével azonnal kintűntek a tárgyalást. Az előzős akarta, nem akarta, áll a fogdában, míg a bírák meghozták az ítéletet, és nem íránteg az akta íróasztalfőktől íróasztalfőig. Hímem a büntető ítéletet becukták a bíróságra, netán átútkák a bíróságra. Nem em fórtettek talázt, csak a kopott éltűnylket fotóztatták az újságok riporterei. Nagy tudással és keményen dolgoztak. Apám íróasztalán néha hajnalig égett az olvasólámpa. Békés élettéinké lassan beszompolygott a politika. Engem ugyan közel

se érdekelt annyira, miert az iskolai ünnepekűrt, ezért meglepet, hogy Bekány ilyen türelmetlenül várja haza apáinkat. Azon a napon tárgyaltak Szilási Ferenc nyugállományú vezérkari tiszt, később bajt hozó, halkkesz nemzetvezető perét.

— Nos, elítéltek? Anyán beszélünk ról a fiúkkal az anatórián.

Apám higadtan terítette tórdére a damaszszalvétát, marított a paraszdomlévesből. Érdekes, testvérem is, én is szórál szóra emlékezünk a vilázián — valahogy a levegőben volt ennek az ügynek a jelentősége.

— Elítéltek?

— Gazember?

— Nem gazember. A maga módján tisztességes magyar ember.

— Ostoba?

— Nem ostoba. Jól képzett vezérkari tiszt.

— Hát akkor?

— Zavaros fejű. Rács mögött a helye. Ha nem eszikük be, bajba viszi az országot.

A bírakat egész szolgálati idejük alatt mindáttették, ha jól emlékezem, négyvenként. Örömmel említtete, hogy "minden tárgyból kifutós". Egyszer belepillantottam az íróasztalán hagyott mindórtásba (óvatosan, a hivatali dolgok nem tartoztak ránk), és feltűnt: "Itélés tehetőség kiváló". Ó istenem, bár ez alkalommal tördetted volna...!

Igen, a zavaros fejűek terjeszték a beteg eszmét, s az fertőzte a mindennapi valóságot. A bajai homokon felhőt családom egészlegesen maradt. Tartottuk magunkat az ördögök őrtököt elvhez, miszerint mindenkire egyformán sít a nap. Szeretett nagyapám — évek óta pihent a Kálvária dombján lévő kriptában a fekete gránitok alatt — különös módon figyelmeztetett, hogy vigyázzak. Legalább a saját lelkesre vigyázzak. A karkötővel. A híres Batsányi a kezérszettel csináltata, és beledolgoztata a saját vaszkos jegyzőírójét. Emlékeztessen engem rá a karkötő, ha már nem lakik az Öregházban...

Igy hívunk megzemélyesítve otthonunkat. A karkötő áttört téglalapalapszemekből állt, pontosan zárukt, még biztonsági lánc is volt rajta. Az iskolai egyenruhátróháán kívül mindenhez illett, állandósan viseltem.

Korábban említettem unokánóvórem unokabátyájt, a jó megielemésű repülőszázadost, aki Hitler Mein Kampf című könyve megutátsággal ígykezett velem a nemzetgy szocializálás idvőztés voltát megértetni. Ő egye sűrűbben járt hozzánk vacsora után társasjátékozni.

Gondolom, tíz évesem múltában az időt a Ne veses korán nevezett táblával, utam a gyermekét szórakoztat, apám is. (Fivérem bekos teendőre hivatkozva hamar kilepott a kúzból. (De megértették a hadfi otthonhányát, és elnézték, milyen buzgógn dobogálja a játékkockákat. Különbösen kedves, híper értelmes fiú volt.) Údvarolni akkor kezdett, mikor nyolcadikos gimnazista — ügyszólván nagylány — írtam.

Amilyen felderítéstéle volt a meghívás valóságom délelőtti sűrűzére a Krisztinán. Természetesen apámmal együtt. Családian, kedélyesen beszélgettünk, majd az a-mányló szében elfundatunk hazafelé. Pár lépésnyire az Alagút torkától felbőült a légvédelmi széria. A katoná egyfelén ugrissal a fedezékben temnet, rólunk megfellekedtek. Apámat hiába nógattam, csak állt, és sórtódott dühvel firkelték az eget. Hogy jön ilyenhez egy hétézlóvafás magyar nemes? Repülős, bocba nem érkezett, az unok széria lefűta a riadó. Próbariádó volt. Sőtálunk tovább, egyikünk viselkedéséről se tenünk megjegyzést.

A második számú széptevés balatoni vikenden ért. Unokánóvórem unokabátyja elalacsonyrepülőben tiszteletkérdet írt le a villa fölött, a frászt hozta vendégjátóm szakácsnőjére "Kisasszonykám, azt hítem, a százados úr berepült a konyhábszékben", továbbá a légvédelemmel levott egy csomó cserépet a házterületről. Hamadjián moziba mentünk. Bekémmel együtt, férfival sőtétem kettesben üldögélni íllenezés. Az Udvarházban színes filmet vetítettek, a színes film ritkaságnak számított. Előttünk a két Horthy-fő őt, félj magassáobak az átlagánál. Hí a társaságukban lévő bölgyéhez hajoltak, szemmel láttam. Megmarokoltam a zólyile karfáját, s ha a Horthyák beszélgettek, jeleztem a súlypontomat. A karkötőm — látam — végig a csuklódom csillagot. Felgyulladtak a lámpák, a fömlemben a két legény mint a tesztőrök, mellettem lépekden.

A halban pedig már nem volt meg a karkötőm. Fivérem visszarobotban keresni, hiába. Tudtam, hogy hiába. Szinte lehetetlen volt, hogy tolvaj észrevétlen levágja a kezemről. Nagypapám figyelmeztet, gondolatban: "Vigyázz — mondja — vigyázz, kislányom!"

Könyöcgégszám Bekány nemesokára megíltogatta a rokent, és mellesleg ráhány azt éjt az utolsó éves mezőgazdász-hallgatóról, aki komolyan udvarol nekem. (Nem igaz ám, csak pójásizim voltak, kedves, vidám evezős-é meg táno-partnerek.) Jól testvérem áldatán küldetése sikerrel járt.

Akkor találkoztunk ismét unokánóvórem unokabátyával, mikor elhozta bemutatni a menyasszonyát.

Hónappokkal később híre járt, hogy a repülőszázados egyenlőtlen a feleségét. A hadbíróóság fegyverváltásában közben előállított balesetet állapított meg. Ugyan ki hízzt el "Angol léonno volt..." suttogták a beemntesetek.

A háború vége felé még hallottam nagáról a katoná. Korabeli szóhasználat szerint "meggattant egy gépen." Vajon hová, a lelkiismeretével meg tűzvést termő eszmével...?

Egy kép, egy történet

Pontosabban: egy életű története, amelyben szerves egységet képez az anyaság, a hívás és a művészi önmegvalósítás.

Dr. Meiszné Gondos Hildegard gyermekkorában jegyezte el magát életre szólóan a festészettel. Az első ecsetvonásoktól a festői hazatérésig megtett utat ekképpen idézi fel a művésznő:

"A legelső impulzust a festészethez ifj. Éber Sándortól kaptam, ugyanis is szüleim vettek tőle egy képet, és amikor én azt megláttam, elhatároztam, hogy festő leszek. Akkortájt lehettem olyan nyolcvagy kilencéves. Persze ez most is így van, ha kinn festek az utcán, akkor odajönnek a gyerekek, és azt mondják, hogy ők is festeni fognak...

Az én első ténykedésem az volt, hogy reggel egészen korán kiszöktem a kertbe, méghozzá egy olyan kertbe, ahova egyedül nem lett volna szabad bemennem, csak édesapámmal, amikor együtt sétáltunk. Bánáti Tibi nagyszüleimnél laktunk akkor, a Czifrusz Ferenc utcában, és ott volt az a bizonyos kert, ahol mi, gyerekek nem játszhatunk. Na, én ide szöktem ki, és kezdtem el egy fát rajzolni. Sajnos, nem sikerült a próbálkozásom.

Tizenegy éves koromban folyóiratok címlapjait keztem el másolni. Márton Imre volt az illusztrátor, az ő képeit rajzoltam lelkesen, és nagyon boldog voltam, hogy hasonlítottak az eredetire. Persze nem ragadtam le önla. Volt otthon egy nagy Botticelli könyvtár, amelyben a kompozíciókból a fejeiket kinagyították. Ezeket a fekete-fehér illusztrációkat le másoltam ceruzával. A következő lépés az volt, hogy 13-14 évesen modellt kezdtem el festeni, aki persze, én magam voltam. Természetesen ezek a próbálkozásaim mindig a legnagyobb titokban zajlottak, mert nem akartam, hogy bárki is meg tudja.

Ifj. Éber Sándor szárnyai alá gimnazista-ként kerültem. Művészeti rajzkört vezetett a III. Béla Gimnáziumban, és én ott megtanultam, hogy nem azt kell rajzolni, amit tud az ember, hanem csakis azt, amit

lát. Ez egy egész életre szóló tanítással vált számomra. Itt sajtóztottam el a legfontosabb perspektívikus alapismereteket: például azt, hogy a síkok hogyan metszik egymást, és hogy a tárgyakat ide hogyan kell behelyezni. Ez egy olyan dolog, amit azóta is használok, mindig szükségem van rá, akár portrét, akár tájképet festek. Megtanított arra is, hogy lássam a színeket. Az egyik fontos felismerés az volt, hogy a természetben nincs fekete szín.

Tizenhét évesen a Rudnay Szabadakadémiaán folytattam képzőművészeti tanulmányaimat. Engem leginkább a portré vonzott. Minden héten más modellünk volt. Kun Istvántól tanultuk a művészeti anatómiát, B. Mikli Ferenctől az akvarell festést. Ledérettségiztem, de mivel nem kaptam helyet az egyetemen, így Baján maradtam még két évig. Ebben az időszakban délelőttiönként és délután is bejártam Rudnay mester iskolájába.

A Képzőművészeti Főiskolára nem akartam elmenni, mert az a hír járta, hogy ott két éven át csak gipszfejeeket kell rajzolni, és ez nem volt olyan vonzó. A képzőművészet akkoriban nagyon át volt itatóva politikával, és ez ellenszenves volt, de számomra veszedelmes is lett volna. Végül is felvettek a szegedi egyetemre, ahol 1951-1955 között — éppen a legnehezebb években — elvégeztem a kémiafizika szakot. Ha volt egy kis szabadidő, akkor ott is eljártam egy képzőművészeti körbe, de nem rendszeresen. Nem

is volt olyan magas nivójú, mint a Rudnay-iskola, korrekúra sem volt, mindenki úgy csinálta, ahogy tudta.

Az egyetemen elvégeztem, de nem taníthattam. Eltiltottak a tanítástól. Családommal 1957-ben Németországba mentünk. Amikor gyermekeim megszülettek, kicsit híflten lettem a festészethez. Ebben az időben csak néhány vázlat készült, többnyire a gyerekekről. Később, amikor a negyedik gyermekem is olyan korú lett, hogy a nagymamára bízhattam, akkor beiratkoztam a Volkshochschule-ra. Ekkor kedveltem meg a pasztell technikát. 1979-ben kezdtem el a vázolóképeket, majd tájképeket festeni. A portréfestést is folytattam, és mivel nagyon is izgatott ez a téma, elvégeztem egy akt-kurzust, elsősorban azért, hogy anatómiai ismeretemet tovább bővítsen.

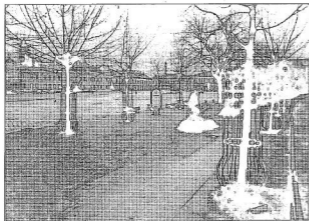
1973-ban lettem Németországban a második államvizsgát, és egy gimnáziumban helyezkedtem el, ahol 1996-ig tanítottam, vagyis nyugdíjba vonulásomig. Éveken át az iskolai szilneteket használtam ki arra, hogy festhessek. Németországban többször is van évközi iskolai szünet, és én ilyenkor is tudtam utazni. Többnyire magam indultam útnak, mert a legzihesebben egyedül festek. Néha olyan kedvezően alakult az öreándem, hogy volt szabadnapom a hét folyamán, és ilyenkor is el tudtam menni festeni. Csenedéletekkel akkor kezdtem el foglalkozni, amikor férjem ideiglenesen beteg lett, és nem utazhattam annyit. Baját 1992

óta festem. Elsősorban a régi hangulatokat keresem, bár az átalakuló városkép, a régi és új egymás mellett élése is érdekes témákat kínál..."

Úgy gondolom, jó dolog, ha van városunknak egy olyan festője is, aki a festőállványával időnként megjelenik az utcákon, tereken, és megörökíti a másnap talán már bontásra ítélt épületeket. Aki átmenti képein az utókornak az eltűnő

kisvárosi hangulatokat... Akit meg is lehet szólítani alkotás közben... Akit ezonnal kritizálhatunk is, hogy miért éppen ezt, és miért nem azt... Akinek elmondhatjuk, hogy mi is festőművészek leszünk, ha megnövünk...
Dr. Meislé Gondas Hildegard eddig mintegy 60 képet készített Bajáról és környékéről.

Schmidt Antal

Fotó: Gyulavári József

Aranydiplomás biológiai tanár

"Köszönöm azt az élményt, amit az Ön középiskolai tanári oklevele 50. évfordulója alkalmából szerkesztett könyv (Beadvány tanári diplomám 50. évfordulója alkalmából — a szerk.) olvasása során szereztem. Az Ön egész életpályája — melyet áthat a természet korlátlan szeretete és a tudomány iránti alázat — példát állít elénk és a tanulók széles táborára él."

Ezekkel a gondolatokkal kezdte meghívó levelét az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karának dékánja, amelyben aranydiplomája ünnepélyes átvételére in-

vitálta tavaly novemberben dr. Balanyi László nyugalmazott középiskolai tanárt, aki pedagógusi és kutatói pályafutásának legfényesebb időszakát Baján töltötte. 1951-től 1954-ig a bajszentistváni általános iskolában tanított, majd ezt követően a tanítóképzőben, utána pedig a III. Béla Gimnáziumban. 1964-ben Békésre került, 1981 óta nyugdíjas. A tanítás mellett mindig végzett valamilyen kutatómunkát, bár eredményeiről a tudós emberekre jellemző szerénységgel nyilatkozik:

"ha munkáimban akadtak a tudományt is érdeklő adatok, csak külön örömmre szolgál."

Hogy valójában jóval többet jelentenek Balanyi László botanikai kutatásai a magyar tudománynak, azt dr. Priszter Szaniszló, a Magyar Tudományos Akadémia doktorának véleménye egyértelműen alátámasztja "Mélto utódjaként tekinthető ez a munka annak az imárról több mint 250 éves folyamatnak, amely a hazai lokális flóraművek — Sopron (Loew), Nagyszombat (Horvátovszky), Pozsony (Lumitzer), Budapest (Stadler, Borbás), Arad (Simonkai), Kolozsvár (Nyárády és Soó) és mások munkái — közzétételével a magyar flóra szintéziséhez az alapok lerakásában dicséretes módon hozzájárult."

Balanyi tanár úr kutatásait mindig a tanítás mellett, mindig bevonva a munkába a tanulókat is, tehát iskolai tevékenységének szerves részeként végezte. Tudománysszervező erőfeszítései is hasonló célt szolgálták: a tanítóképzőben 1955-ben alapított Jávorka Sándor Természettudományi Kör országosan is híressé vált. Az ötvenes és hatvanas években felgyűlemlett anyag rendszerezésére nyugdíjas éveiben kerített sort. Így szülehetett meg az Iskolatörténeti Füzeteknek összesen 74 kötete, amelyből 1-1 példány a bajai Eötvös József Tanárképző Főiskola tanulmányozás céljából mindenki számára hozzáférhető. Az Iskolatörténeti Füzetek címlistája a Bajai Honpolgár 1992. január-áprilisi számaiban, illetve az 1995. októberi számában található meg. Mi bajaik különösen is hálásak lehetünk ezért a munkáért, mert közben megszületett két összefoglaló alapművérségünk élővilágáról (Adatok Baja és környéke flórájához, 461. oldal, Adatok Baja és környéke madárvilágához, 429. oldal).

Egy ilyen életművet létrehozó pedagógusról csak a tisztelet és elismerés hangján szólhatunk. Szerencsések azok a diákok, akik vele vagy hozzá hasonló tanárokkal találkozhattak tanulmányaik során.

Schmidt Antal

Fialla Lajos pályája Bukarestben

(Fialla Lajos bajai születési orvospromesszor Bánáti Tibor által írt életrajza megjelent lapunk IV. évfolyama 6. (41.) számában, 1993. július hónapban. Beke György író megírta a bukaresti emlékirat (Kósa Ferenc Veress Sándor, Veress Ferenc, Fialla Lajos és Oroszhegyi József) monográfiáját. Ebből a Fialla-fejezetet lapunk fontosnak tartotta közölni, a róla szóló ismeretek bővítése érdekében.)
A Magyar Nagylelkon (Akadémiai Kiadó, Bp. 1994) címszava:

Beke György (1927. augusztus 3. Uzon): romániai magyar író, műfordító, újságíró. A kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen szerzett magyar szakos diplomát (1947). Számos lap belső, ill. külső munkatársa (*Romániai Magyar Szó* (1948-53), *Előre* (1953-74), *A Hét* (1974-87)). 1989-től Bukarestben él, az Erdélyi Szöv. elnöke. Szépirodalmi igényű szociográfiai riportjaiban, szépirodalmi írásaiban a romániai magyarság mai életének, törekvéseinek hiteles ismertetője. A román próza fordítója.

F.M. *Bűnbánó történelmi* (r., 1969); *Idagunk keresése* (riportok, esszék, 1972); *Feketeügy* (riportok, 1974); *Szülőgyűlés hehegése* (riportkönyv, 1975); *Nyomjelző rokonság* (riportok, 1978); *Bűvöpatatok* (riportok, 1980); *Boltívek teherbírása* (riportok, 1983); *Itt egymásra találnak az emberek* (riportok, 1984); *Csöngő passió* (riportok, 1988); *Régi erdélyi skótlak* (1989); *Magyar gondok Erdélyben* (publicisztika, 1990); *Világos árnyékában* (r., 1991).

1. - "Nekem historikus jogom volt - Így ír hozzám dr. Fialla Lajos barátom folyó 1890. évi február 26-ról Bukarestből - Andrassy Gyula gróf temetésén lélekben részes venni; mert midőn 1851-ben az Új-épület háta mögött in costumatum felakasztották, én annak szemtanúja voltam. Ott állottam tíz lépésnyire, s láttam azt a katona audítort, aki felolvasta az íleletet; láttam a hóbert, aki felvezegte a bitófára Andrassy Gyula, Bathany Ákzner grófok, Kossuth Lajos és több mások nevéit. Én akkor az Új-épülettel szemben laktam; hába dugtam vánkocsimat és dunszámát ablakomba, mégis minden reggel halltam elvonulni a katonai kíséretet az elítéltekkel.

Nagyszerű lesz az a Budapest! Az acél jellemű hazafiak mind vasba öntve fognak ott állani, s közöttük Andrassy Gyula gróf is. Kezet fogtam 1848-ban Pesten Petőfivel, Eötvös József báróval és 1847-ben Széchenyi István gróffal, s ime, ma mind a hárman ott állanak, s valahányszor Budapest megfordulok, és látom szobraikat, meghatva állok meg előttük. Ott élték át 1848-ban ama dicső napokat, midőn a szabadság megszületett. Azután Hegyes, Szeghegy, Kisbér, Úrnapián Újvidék alatt, Kamenic alatt a nagy csatákban részt vettek. Zeintánál a löpőgyár felrobbantást veled láttam. A szőregi ütközetben veled küzdöttem. Soborsinon estem a muszkák kezébe, s tőlük az osztrákokba Aradon. És te mindezekről, míg Bukarestben együtt éltünk, soha egy szót sem szótoltál! Most még nagyobbra becsillám magamat, hogy lelkeimből tudtam veled testvérélni, összeharaktokozni. Amiket itt le nem írhatok, azokat a jövő nyáron Szinjánál nálam vagy Brassóban nálatok elbeszéltem."

Emlékiratára, Kósa Ferenc adja közre kötetében Fialla Lajosnak a baráti levelet, amelyik akár vizlatos önéletrajznak is beillenek. Kósa akkor már 21 éve nem élt Bukarestben, de Fialla doktorral hagyományosan.

Fejezet a *Magyarok az régi Romániában* című, készülő monográfiából, amely a XIX. századi bukaresti magyar emlékiratok munkásságát dolgozza fel. Minden esztendőben találkozott; hol a főorvos színajai nyaralójában, hol a nyugalmazott őstanfelnagyelős brassói lakásán. Fialla Lajos életrajzi adatait illetően a lexikonok és kiadványok egyben-másban ellentmondanak egymásnak. Mindjárt születési évet illetően. Szinyey József szerint 1829-ben született Szabadkán, ahol édesapja orvos volt. Újabb kutatások születési évet 1832-re javítják ki, ami egybevág a kortársak emlékezőesével; e szerint Fialla Lajos alig 17 évesen állt be honvédek. Továbbá: nem Szabadkán, hanem Baján született. Bízské volt arra, hogy iskolája, a bajai gimnázium olyan férfiak nevelt, mint Mészáros Lázár hadügyminiszter, Tóth Kálmán költő, Tűri István tábornok.

Fialla Lajos 1848 márciusában orvostan-hallgató Pesten.

Fél évszázaddal később a nagy napra így emlékezett:

"Március 15-én csupán esett az eső... Az egyetem előtt egy csoport, 30-40 ember a villukra emeltek egy karcsú ifjú embert, aki a zsebéből egy papíros vett, és fennhangon, lelkesülve, kezeivel hatalmasan lendülve szavai értelmét, kiáltott:

"Talpra magyar, hí a haza, itt az idő, most vagy soha. Rabok legyünk vagy szabaddok?"

Az ifjú ember, aki e sorokat olvasta, Petőfi Sándor volt.

Napok folytak, minden óra hozott új híreket. Az Úri utcában létezett Pálvax nevű kávéháza, ahova azelőtt is szoktam néha eljárni, most mindennap kellett mennem, mert itten találkoztunk bajtársainkkal. Itten szótartottam számtalanszor kezét Petőfi Sándorral.

Már is mintha látnám előttem. Ő elacsonyabb volt nálammal, középtermetű, karcsú ember, hegyes szakáll fedte arcát, és gyér bucska volt. Szerény, komoly arcvonású volt; a kendő nélküli hosszú nyak még különösebbé tette az egész egyéni kifejezést. Nem beszélte sokat. Emlekeztem, hogy a forradalmi napjaiban egy tenyérenél szélesebb kardot viselt, oly azéles volt, hogy eszéi jó távolról meg lehetett különböztetni a nap többi hőseitől.

A Pálvax kávéházban azon napokban érdekesek és tanulmányosak voltak a társalgások. Ottan láttam naponta Vasvárit és az akkor még kossorizatlan, de jó hírű költőket, Jókai Mór és még sokakat a forradalom nagyjaiból... akik elhullottak az idő sebes mezejében.

Estenként felszóltak különbe ékeszabólsó Vasvári vagy egyik-másik, és felvilágosították a közönséget a napi kérdésekről; okult ezáltal a nép, gyarapodott az eszme. Alig múlt el néhány hét, és megváltozott, tágult a tanulók látköre. Valóban, mintha hártva hullott volna le a szemekről, és vídában, reménydús lélekkel néztlak a jövőre.

Innen kezdődött egy új korszak, egy új élet."

Világos után, osztrák fogságban ugyanaz a sors várt volna Fialla Lajosra, mint annyi más önkéntes honvéder: besorozták az osztrák ármádiába, hogy menjen el a kedve a lázadásért. A sorozóbiztoszt azonban orvosságit alkalmazniannak találja. Ne kutassuk — hiába —, hogy a nyurga termelő, egészséges fiatalembernek, aki

majdnem 81 évet ér meg, volt-e valamilyen komoly baja, vagy orvos édesapjának közbelépése mentette meg. Fialla Gyula "medicus civitas Bajaniensis" tekintélyes ember volt az orvosi társadalomban. Lajos, családi segítséggel, Bécsben folytatta orvosi tanulmányait, amit 1847-ben kezdett volt el Pesten, és 1855-ben kapta kézbe orvosi diplomáját. Két esztendőtt szülőföldjén szolgált, de nem tudott hozzá szokni a Világot követő abszolútizmus légköréhez. Titkos ügynökök lesték a hajdani önkéntes honvéd minden szavát, követték minden lépését. Ennél még Bécs világa is elvélhetőbb volt! *Letűnt napjaimból* című, 1903-ban Bukarestben kiadott emlékiratában felidő egy történetet az ötvenes évekből Bécsből, amely akár a kedély és közvetlenség mintája lehetne. A magyar orvos vásárolt egy gumibotot, "kaucuk vesszőcskét" sétálhoz, ahogy ez egy bécsi fiatalúrhoz illik. Egyik mellékútban kutya rohant feléje. Őtörsre emelte a gumibotot, mikor esedékl hang szólt meg:

– Kérem, kérem, ne tessék megölni a kutyaomat.

"Én hátra néztem, és Ferenc József királyt láttam előttem.

Szép, tearjú ifjú, akkor 22 éves volt; én lekaptam fejemről a kalapot, és a falhoz lapultam, a király pedig felet közönsésemre, katonámsan, kézbillentéssel, és nyájassan enyelgett hátszó jedsége-men."

Ez lenne az ifjú császár, akivel szemben állt a harctéren? Ez lenne a bosszúálló személyet, aki bírta és puskaeső elé juttatta az aradi tőröncöket?

Leginkább azon lépődött meg az orvos-tanhalgató, hogy a király magányosan sétált a mellékutakon, minden kíséret nélkül, katonai őrtörzseben, de kard nélkül. Abban az utcaóban volt kedvenc lovának istállója, oda igyekezett. Fialla Lajos lassan utána ballagott, és látta, amint a király az istálló ajtajából mosolygva tekint rá. Mintha titkos cinkosságban állnának.

A szülőhelyén egyszerre idegennek vált fiatal orvos tudott arról, hogy Bukarestben gyülekeznek az új szabadságharcot váró 48-as emigránsok, barátai a seregből. Egyébként is az a hír járta, hogy igen jó lehetőség várja az orvosokat, mérnököket a fejlődésnek indult országban. Postakocsiraült, és meg sem állt Bukarestre. 1857-et írtak. "Tüstént fölkeresett szerény parókáimban, és azóta elválaszt-

hatatlan barátok lettünk" – írta Koós Ferenc, aki a *Hazánk és a Külföld* című budapesti szepirdalmi, ismeretterjesztő és társas életi képes hetilapban — Ernich Gusztáv és Szokoly Viktor lapjában — 1865-ben megírta Fialla Lajos addigi életútját, és közreadta az orvos főnyaképt is. Koós nevezte el "önkéntes emigránsnak."

2. – Bukarest akkor valóban érvényesítési lehetőséget nyújtott a fiatal orvosoknak. Abban az időben telepedett le itt a francia származású, Pármában született Carol Davila, aki éppen 1857-ben, Fialla óráskészéskor alapította meg az Orvosi Társaságot; egyik megszervezője lett a román orvosképzésnek, kiépítette a közegészségügyi és katonatorvosi szolgálatot, majd 1876-ban életre hívta Romániában is a Vöröskereszt Egyesületét. Nevéhez fűződik az első román orvosi lap, a *Gazete medicala* megalapítása; könyvet írt a szifilisz gyógyításáról.

Davila szívélyesen fogadta a Bécsben végzett fiatal orvost, és az sem zavarta meg a barátságát iránta, hogy magyar nemzetiségű volt, és magyarságát büszkén vállalta.

Mert a francia anyától Itáliában született orvosprofesszor egyáltalán nem tartozott a magyarság barátai közé. Mint a romániai iskolák főfelügyelője — ezt a tisztiséget is betöltötte — majdnem hogy felszámolta az 1815-ben indult bukaresti református elemi. Kitalálta, hogy csak az a gyermek számít magyarnak, és így járhat magyar iskolába Bukarestben, amelyik nem az akkori Románia területén született. Márpedig a magyar elemisták szülei szinte kivétel nélkül fiatal korukban vándoroltak be, gyermekeik Bukarestben születtek, így Davila szerint "románok" voltak. Tervét Koósék ellenállásba buktatta meg.

Két évvel Bukarestbe érkezése után Fialla doktor az anatómia és a szövettan tanára a Carol Davila által irányított Nemzeti Orvosi és Gyógyászati Iskolában, a mai orvosgyetem elődjében. Davila professzor később a szemészeti tanszékét bízta rá. Híressé vált szemoperációkat végző a bukaresti Filantropia kórházban. E téren szerzett tapasztalatait a *Guidon de six aveugles-nés* (Hat szílettett vak meggyógyítása) című, francia nyelvű tanulmányában foglalta össze 1872-ben.

"Érdekes ezen kísérleteket, amennyire lehet feljegyezni, azt mondom, amennyire lehetséges, mert minden percben okul

és tökéletesedik a szem tehetsége, úgy hogy mi csak a legszembetűnőbb eredményeket tudjuk feljegyni.

Néhány nap alatt úgy sebesen tökéletesedett betegünk látása, hogy észlelésünkkel követni lehetett, és megengedtem egy világos terebren forgolódni. Egész nap foglalatokodott, mindent iparkodott megtagogatni és azon oklndi; mint a kised, úgy ő is megégette ujjait a tűznél, hogy félni tanuljon tőle; ő természetesen mindezeket percek alatt tanulta, amire a kisednek hosszú idő kell.

Mindennap elbeszél a mi boldog emberünk, hogy tegnap mit látott, és hogy milyen szép a világ."

Dr. Iszák Sámuel kolozsvári orvostörténet-szprofesszor részletesen megrajzolta Fialla Lajos pályaképt. Korabeli forrásokra támaszkodva úgy jellemzi, mint szakmailag igen jól képzett, becsületes, megértő embert, aki hamarosan Bukarest egyik ismert orvosa lett. Hivatásának tekintette a gyógyítást, élete értelmét látta benne. Önleltírásában mondja, hogy az orvosudomány lenne képes igazán felelmeini az emberiséget, ha a beteg és az orvos kapcsolatát nem aljastaná le a pénz.

Fialla doktor orvosi kötelezettségein messze túlmenően gyöközött segíteni a betegien. Gazdag bojári és polgári családok háziorsvosa volt, de a román főváros szegényei, a kültelki munkások is bizalommal fordulhattak hozzá, és őket díjmentesen kezelte. Felkereste a kültelki negyedeket, a bukaresti "mahalát", a rászorulóknak ingyen osztott szét gyógyszereket. Iszák Sámuel dolgozata szerint, "népszerűségét különösen megnövekedett az 1864-es bukaresti árvíz idején tanúsított orvosi és emberbaráti tevékenysége nyomán."

3. – Katonatorvosi szerepléséről román nyelven szmolnt be 1906-ban. Az orosz-román-török háborúról írott könyve az alig egy évvel előbb, 1876-ban alapított romániai Vöröskereszt intézményét kívánata népszerűsíteni. De vállalt céljánál jóval többet valósított meg: a balkáni történelem nagy fordulópontjának drámáit és félelmét mozzanatait jegyezte fel. Fialla doktor előbb Turmu Măgurele városában, a Vöröskereszt kórházában, majd az *Independența* (Függetlenség) énekesztől tábori kórházban irányította az egészségügyi szolgálatot. A bulgáriai harcmezőkről ideszíltított sebesülteket ápoltaik. Fialla úgy tekintett rájuk, mintha önmagát, az önkéntes honvédot látná 1849 csatáiban.

A román nyelvű háborús — orvosi — napló tárgyzerlelén pontos, hiteles. Irodalmilag is értékes utazásának leírása a tábori kórházról a frontvonalig, hogy Carol Davila tábornok parancsára orvosi konziliumon vegyen részt Budisteanu ezredes, a későbbi tibiorok betegsége melletti. Ebben a részben érezhető igazán, hogy milyen frías látású megfigyelő, s milyen mélyen átjárta a háborúdúta bolgár tájak és az ott lakó emberek nyomorúságát, szenvedéseit, Nikápolytól le Muszulin-Szeleig. Mintha nem ugyanaz a toll írta volna, amíra más jellegű "betét" a hívősen tárgyilagos beszámolóban. Lírai és drámai részletek követik egymást, és az emlékiratnak sikerül érzékeltetnie, talán akarattal, csupán azért, mert hűségese krónikás, a katonai tábor zaklatott hangulatát, feszültségét — a feyverek és gépies parancstelejesítések mögött. A Carol Davila tábornokkal folytatott beszélgetés, például, az orvosi tanácskozást a beteg életéért, körül ágyúzás "festi alá".

Elárulja ez a rész azt is, hogy Fiala doktor szíve mélyén nem harcias, hanem mélyen humanus ember. Odaszállt gyógyítja a "kegyetlen" ellenség sebesültjeit is a tábori kórházban, majd visszatérve Bukarestbe, *Filantropia* kórházában. "Távolítottam alatt a *Filantropia* kórházban lévő részlegem román és török sebesültekkel népesült be... Naponta több operációt is végrehajtottunk, részlegem egész személyzete a teljes kimerülésig dolgozott. Mivel állandó kapcsolatban álltam a törökökkel, kezdtem magértetni magamat velük, megtanultam a közhézséket, meg tudtam magyarul nekik, hogy miként vegyék be az orvosokat, tudtam értekezni velük a rendelés idején, s így ödvösen befolyásolhattam hangulataikat, amely nagyon letört volt, mint legyőzött sebesülteknél általában lenni szokott."

Majd szinte szózatzerűvé válik a szöveg, mintha későbbi korok békeharosra szólta: "Milyen sokat is törték magunkat mi, orvosok a sebesültek gyógyításáért, és milyen elégtételt éreztünk, ha egy-egy ember életét megmenthetjük! De alig örvendhetünk tudományunk sikerének, jön az újabb csata, és a seregek pusztító feyverei újra megemerniük a nemzetet véreit, az ifjúságot. Egy perc alatt olyan pusztítás támad, amit mi, orvosok nem tudunk többé helyrehozni... Meg vagyok győződve arról, hogy eljön majd

az az idő, amikor... a kölcsonös tisztelet biztosítani fogja minden nép létét; a feyvereket csak a vadállatok ellen fogják kézbe venni!"

4. — Ha valaki, egy magyar értelmiségi Bukarestben, életének 74. esztendőjében, 64 esztendőes emigráció után lelki szükségét érzi annak, hogy kiadja emlékiratát, az nem csak belső kényeszernek engedelmekedik, azt nem csak a közlésévyé sarkallja, hanem szorongató magánya ellen keres oltalmat. Fiala Lajos 1905-re egyedül maradt hajdani barátai közül. Nincs magyar társasága Bukarestben. Szó esett arról, hogy esztendőnként egyszer találkozzon legközelebb, Brassóban élő barátjával, Koós Ferencsel, de már ő sincs az élők sorában. Román környezetére tulajdonképpen nem panaszkodhatik: tisztelik benne a kiváló orvost, s talán nem is sejtik, hogy az olaszos hangzású név magyart rejt, s hogy az 1877-es háború neves katonaróvosa lélekkben továbbra is Kosuth katonája. Felesége és annak családja is román, a házi nyelv is az. Magyar nyelvű emlékiratában nem tesz említést arról, hogy van-e gyermeke, s így arról az igazi próbáról sem, amely valójában elődönti, hogy valaki számkivetett marad-e vagy renegát lesz: milyen nyelven tanítja meg először a gyermekeit, majd milyen iskolába adja őket? Fiala 1903-as egyetlen magyar nyelvű kötetében egyértelműen magyar szót jelenít meg.

Még jobban kihangsúlyozza magyarságát fájdalmasan öszinte panaszokódása. A szákdzfordulón már világosan látta, hogy körülötte mind hevesebbé válik a román nacionalizmus, ha őt magát személyében nem is érinti. Emlékiratában olyan epizódot idéz fel, amelyekben már a megfélemlített, rejtekező bucaresti magyarok jelennek meg. Az öreg orvos látszatra kedélyesen cseveg, de az írások mélyén szorongató félelem ég: a kisebbségi ember létértekelése.

Íme, A tirolai ember Szináján:

Károly öccsével, akivel együtt volt honvéd a szabadságharcban, 1890. augusztus 29-én szinajai nyaralója tég előtérén ül, és kávéját szűrsőlegeti. Fiala megjegyzi: ez a Mohácsis vésznap évfordulója; ezzel is érzékeltetni kívánja, hogy magyar gondolat, "újabb Mohácsot" jelképez a történet.

A nyaraló szomszédóságában, az udvaron egy kabatos férfi, fején vörös fez, hegedőt cingcogtatott. Leírása alapján: úri koldus. Fialaék áthívták magukhoz. Az idegen illedelmesen bemutatkozott, hogy tirol

oszlák, Ázsiában járt, elfogyott a pénze, az útiköltséget szeretné öszszehegedülni. A társalgás németül folyt. Az idegen, hogy bizonyítsa, nem csavargó, megmutatta magával hozott növénygyűjteményét.

"Megjegyezendő, hogy a szemléző társaságban csak én és Károly öccsem értettük a magyar nyelvet.

Az első préselt növény egy szép búzakalász volt, és alájegyezve magyarul "fekete búza".

— Mit jelent ez a felirat? — kérdém németül. Az felelte, hogy törökül van feljegyezve a növény neve.

A második lven "sárga búza" volt a növény alá írva. Ez is törökül van? Igen!

A harmadik lven a növény alatt "legyező búza" volt írva. Te, Károly, szólottam most magyarul öccsémhez, ha nem tudnák: mi is magyarul, elhittük volna, hogy mindez törökül van írva.

Ekkor hírtelen lekapta fejről a török fezt, és könyörgőve mondta, bocsássanak meg, nagyságos uraim, elvetttem a dolgozt. Azt gondoltam, hogy gyűlölik itten a magyart, és így megtagadtam nemzetiségemet. Én bonczóféldi Lukács Bódog vagyok, hazafelé iparkodom, ezen búzakaszemeket a magyar minisztériumnak be akarom mutatni, mert igen hasznos, és érdemes lenne nálunk is termesztetni."

Fiala Lajos nem lepődik meg a bujdosló magyaron és magyarán; maga is tudja, érzi az ellenségesé vált hangulatot maga körül. Ez már nem az a Bukarest és Románia, ahová 1857-ben érkezett.

Talán kitalálta: a történet, hiszen nagyon gyűlölni hangzik a "bonczóféldi Lukács Bódog" név. Talán önmaga emigrációs létezését akarta megfogalmazni, álnév mögé rejtözve. Kis terjedelmű emlékiratát is alighanem azért adta ki — nem volt hivatásos író —, hogy ezt a kisebbégi életértezt, szorongást kibeszélje. Az 1848-as eseményekről nem mond újat az emlékiratának megjelenéséig, 1903-ig megjelent visszaemlékezésekhöz képest. Petőfi közméret történelmi helyzetekben jelenik meg. Fiala ezzel költészetét akarja hangsúlyozni a márciusi forradalomhoz, a szabadságharchoz. Felejtethetetlen élménye, hogy honvédként látta Bem tábornokot "szomorúan előttem ellovagolni" 1849. augusztus 9-én, a végző vereség napjában. Petőfius felkeltésze elárulja, hogy milyen gondolatok foglalkoztatták a hajdani legfiatalabb bajai honvédet öreg korában, lélekkben mennyire a magyar nemzetben élt továbbra is, haláláig:

Fotó: Gyulavári József

"Ha tollammal röpíteni is tudnék — itten le kell tennem —, mert le kell borulnom előttem nemzetem sora, és bámulom: az ezer éve dicős létezésedet!"

Nemzetlétét a maga módján élhette meg Bukarestben. Szinnyei József ezt jegyezte fel róla a *Magyar írók élete és munkái* XIV. kötetében: "Bukarestben a legmagasabb köröknek egyik legkedvesebb orvosa, s az ot-

tani szegénymagyaroknak valóságos gyómoló; ingyen gyógyítja s gyógyszerrel is ingyen látja el őket."

Anyagilag független, külsőleg derűs, elégedett ember. De a *Letűnt napjaimból* oldalain őszinte fájdalommal parasztkodik — bema-ginak:

"A letűnt napokra — véghetetlen éj következik." *Beke György*

Kedves Előfizetőnk!

Tisztelt Olvasónk!

Az 1997-es évben sokan éltek törvényes lehetőségükkel a személyi jövedelemadó egy százaléknak közteő felhasználását illetően, úgy, hogy alapítványunkat választották.

Ez nekünk nagy segítség volt, ezúton is köszönjük!

Az 1996. évi CXXVI. tv. 1997. évi módosítása 1998-ban is lehetőséget ad a közhasznú szervezetek támogatására.

Kérjük Önt, tiszteljen meg újra döntésével, ha pedig tavaly nem állt módjában ez, akkor az idén a Bajai Honpolgár Alapítványt jelölje meg.

Ha egyetért céltunkkal, tehát azzal, hogy a lap kiadása továbbra is problémamentesen legyen, akkor ehhez így is hozzájárulhat!

Nem fogunk kiterjedt "kampányt" folytatni, most sem, ezért csak "saját" nyilvánosságunkat használjuk ehhez a célból!

Baja Honpolgár Alapítvány
Adószámunk: 19047403-1-03
Bizunk szíves támogatásában.

Üdvözzel:

Kelemen Márton elnök
Brachinger Tamás titkár

BAJAI HONPOLGÁR

1998. február

Várostörténeli és
Környezetvédő Lap

Megjelenik minden hónap

első napján

ISBN 1416-4469

<http://www.bajaobs.hu/baja/honpolgr/mu-tato.htm>

A szerkesztőbizottság vezetője:

Bánai Tibor

Szerkesztő:

Gyulavári József

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bálint László, dr. Dániel József, Jász Anikó, Kalocsai Béla, dr. Laki Ferenc, Sárosy Józsefné, dr. Solymos Ede, Schenkid Antal, dr. Vajtai István

Lapalapító és kiadó:

Újvárosi Általános Művelődési Központ

Pestacím:

6500 Baja, Oltványi Imre u. 14.

Fenntartó:

Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:

OTP Kereskedelmi Bank Rt. Baja

Fiókja 11732033

Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:

BAJAPRESS Kft.

Baja, Petőfi S. u. 4. Tel.: 79/322-241

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM

ŐRZÜNK MEG ÉS NEM

KÜLDÜNK VISSZA.